

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної (магістерської) роботи
за спеціальністю 071 – «Облік і оподаткування»

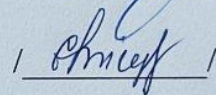
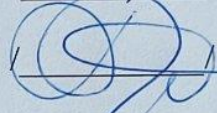
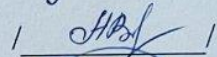
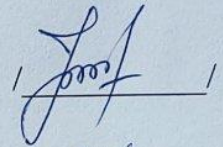
на тему: Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та
підрядниками та особливості їх оподаткування

Виконала: студентка групи ЗОП-24м Максимкіна І.В

Керівник к.е.н., доцент Адамовська В.С.

Нормоконтрол д.е.н., професор Брадул О.М

Завідувачка кафедри д.е.н., професор Міщук Є.В

Криворізький національний університет
 Факультет економіки та управління бізнесом
 Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління
 Другий (магістерський) рівень
 Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри МООПУ

канд. екон. наук, доцент Адамовська В.С. *AS*

«30» червня 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу здобувача вищої освіти

МАКСИМКІНІЙ Ірині Володимирівні

1. Тема роботи: Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками та особливості їх оподаткування

керівник роботи к.е.н., доцент Адамовська В.С.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом по КНУ від «30» червня 2025 року № 412 с

2. Строк подання студентом роботи: 15 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: фінансова звітність, накази, а також нормативно-правова база, що регламентує порядок обліку та оподаткування, підручники, навчальні посібники, монографії, наукові статті тощо.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити:

1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І
 ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА
 ПІДРЯДНИКАМИ

2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ
 УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ І
 ПІДРЯДНИКАМИ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ІНГУЛЕЦЬКИЙ ГЗК»

5. Перелік графічного матеріалу 15 таблиць, 4 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

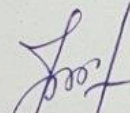
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	д.е.н., професор Іщенко М.І.		
Розділ 2	д.е.н., професор Іщенко М.І.		

7. Календарний план:

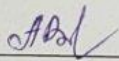
№ з/п	Етапи роботи	Термін виконання	Позначка про виконання
1	Співбесіда зі здобувачем вищої освіти за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури	27.06.2025	виконано
2	Збір матеріалів до кваліфікаційної (магістерської) роботи	27.06.2025-21.07.2025	виконано
3	Групування та аналіз зібраного матеріалу, уточнення завдань кваліфікаційної (магістерської) роботи	22.07.2025-15.08.2025	виконано
4	Підготовка I розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	18.08.2025-30.09.2025	виконано
5	Підготовка II розділу кваліфікаційної (магістерської) роботи та подання його керівнику	01.10.2025-21.11.2025	виконано
6	Підготовка вступної частини	24.11.2025	виконано
7	Перевірка роботи керівником та доопрацювання роботи	01.12.2025	виконано
8	Отримання відгуку керівника	12.12.2025	виконано
9	Попередній захист роботи	15.12.2025	виконано
10	Захист роботи в ЕК	19.12.2025	виконано

Дата видачі завдання «30» червня 2025 р.

Здобувач вищої освіти

 (підпис)
Максимкіна І.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

к.е.н., доцент Адамовська В.С

ЗМІСТ

	стор.
ЗАВДАННЯ НА РОБОТУ	2
РЕФЕРАТ	4
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	5
ВСТУП	6
1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ	9
1.1 Наукові підходи та методологічні основи обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками	9
1.2 Нормативно-правове регулювання обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками та особливості їх оподаткування в Україні	15
2 ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ І ПІДРЯДНИКАМИ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ІНГУЛЕЦЬКИЙ ГЗК»	24
2.1 Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Інгулецький ГЗК»	24
2.2 Аналіз основних економічних показників діяльності підприємства	29
2.3 Оцінка організації бухгалтерського обліку на підприємстві	52
2.4 Методика бухгалтерського обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві	55
2.5 Організація внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками в процесі управління ПрАТ «Інгулецький ГЗК»	67
2.6 Шляхи удосконалення обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками	75
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	89

Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Факультет економіки та управління бізнесом
Кафедра маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу на тему:
«Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками та особливості їх оподаткування»

89 сторінка, 15 таблиць, 4 рисунків, 47 джерел, 14 додатків

Метою дослідження є діючої практики обліку та оподаткування розрахунків із постачальниками та підрядниками, розробці пропозицій для удосконалення системи обліку на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» з урахуванням міжнародних вимог до розкриття інформації про зобов'язання, можливостей цифрових інформаційних систем і сучасних підходів до управління кредиторською заборгованістю.

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК».

Предметом дослідження виступають методичні, організаційні, інформаційні та податкові аспекти обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками, а також механізми управління кредиторською заборгованістю в умовах застосування цифрових технологій та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняльний аналіз, системний підхід, методи групування та узагальнення, економіко-математичні й аналітичні методи, метод вертикального та горизонтального аналізу, елементи фінансового моделювання, а також методи контент-аналізу нормативних документів і наукових публікацій.

Результати дослідження: у роботі запропоновано удосконалення аналітики в SAP через розширення звітності щодо строків погашення зобов'язань, концентрації постачальників та ризиків порушення договірних умов. Надана пропозиція використовувати для складання річної звітності практику міжнародних стандартів нефінансової звітності (ESRS, GRI), зокрема рекомендовано розширити інформації про умови співпраці з ключовими постачальниками, політики відповідальних закупок та вплив кредиторської політики на сталий розвиток.

Ключові слова: аудит, договір, заборгованість, зобов'язання, кредиторська заборгованість, нефінансова звітність, облік, оподаткування постачальник, підрядник, розрахунки, постачальник, підрядник

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

1. ГЗК – гірничо-збагачувальний комбінат;
2. грн. – гривні;
3. див. – дивіться;
4. дод. – додаток;
5. ЗУ – Закон України;
6. КМУ – Кабінет Міністрів України;
7. млн. – мільйон;
8. МСБО – міжнародні стандарти бухгалтерського обліку;
9. МСФЗ – міжнародні стандарти фінансової звітності ;
10. НП(С)БО – Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку;
11. п. – пункт;
12. п.п. – підпункт;
13. ПКУ – Податковий кодекс України;
14. ПрАТ – приватне акціонерне товариство;
15. рис. – рисунок;
16. табл. – таблиця;

ВСТУП

Сучасний розвиток економіки України характеризується підвищеними вимогами до якості та прозорості обліково-інформаційного забезпечення управління підприємствами. У таких умовах особливого значення набуває система обліку й оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками. Тому що саме ця ділянка обліку формує значну частку поточних зобов'язань підприємства, впливає на рівень його платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та ефективність управління оборотним капіталом.

Проблематика організації, обліку, контролю та оподаткування розрахунків із контрагентами є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. У роботах таких авторів, як Жигалевич І. В., Кравченко О. М., Гуцаленко Л. В., Іванова Т. В., Бутинець Ф. Ф., Пушкар М. С., Гао Л., Хорнгрен Ч., Брагг С., зосереджено увагу на питаннях методики обліку кредиторської заборгованості, її впливу на фінансовий результат, організації внутрішнього контролю та оптимізації управління зобов'язаннями. Водночас, як засвідчує аналіз сучасної літератури, недостатньо розкритими залишаються питання використання цифрових систем управління даними (зокрема SAP), впровадження МСФЗ у частині розкриття інформації про зобов'язання, а також застосування світових підходів до управління кредиторською заборгованістю як інструмента фінансової стійкості підприємства.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю підвищення ефективності управління оборотним капіталом, удосконалення облікових процедур, гармонізації національної системи бухгалтерського обліку з МСФЗ та запровадження сучасних цифрових технологій, які дозволяють оптимізувати процеси взаєморозрахунків, забезпечувати достовірність фінансової інформації та знижувати ризики фінансової нестабільності.

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК».

Для ПрАТ «Інгулецький ГЗК» проблема ефективного управління розрахунками з постачальниками та підрядниками має стратегічне значення з огляду на масштабність закупівель, багаторівневість виробничого процесу, відчутну залежність від зовнішніх контрагентів та необхідність підтримання високого рівня фінансової дисципліни.

Предметом дослідження виступають методичні, організаційні, інформаційні та податкові аспекти обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками, а також механізми управління кредиторською заборгованістю в умовах застосування цифрових технологій та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Метою дослідження є діючої практики обліку та оподаткування розрахунків із постачальниками та підрядниками, розробці пропозицій для удосконалення системи обліку на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» з урахуванням міжнародних вимог до розкриття інформації про зобов'язання, можливостей цифрових інформаційних систем і сучасних підходів до управління кредиторською заборгованістю.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено вирішення таких завдань:

- здійснити теоретичний аналіз сутності та економічного змісту розрахунків з постачальниками та підрядниками;
- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення обліку й оподаткування операцій із контрагентами;
- проаналізувати діяльність підприємства та стан організації обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК»;
- оцінити дієвість системи управління кредиторською заборгованістю на підприємстві;
- визначити напрями удосконалення обліку й оподаткування розрахунків, включаючи цифровізацію облікових процесів, автоматизацію SAP-модулів та впровадження міжнародних підходів до розкриття інформації.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняльний аналіз, системний підхід, методи групування та узагальнення, економіко-математичні й аналітичні методи, метод вертикального та горизонтального аналізу, елементи фінансового моделювання, а також методи контент-аналізу нормативних документів і наукових публікацій.

Теоретичною та методологічною основою магістерської роботи є праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі обліку, контролю та оподаткування вексельних операцій науково-методична література періодичних видань; матеріали наукових конференцій і семінарів; законодавчі та нормативні документи, Інтернет. Інформаційною базою виконаного дослідження стали статистичні дані на офіційному сайті підприємства.

Отже, обрана тема є актуальною й теоретично значущою, оскільки поєднує проблематику бухгалтерського обліку, фінансового аналізу, податкового регулювання та сучасних практик управління кредиторською заборгованістю. Її дослідження сприятиме підвищенню ефективності системи управління підприємством, зміцненню фінансової стійкості та забезпеченню сталого розвитку ПрАТ «Інгулецький ГЗК».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

1.1 Наукові підходи та методологічні основи обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками

У господарській діяльності підприємств розрахунки з постачальниками та підрядниками займають важливе місце, оскільки забезпечують безперервність виробничого процесу, своєчасне постачання ресурсів і послуг, що впливає на ефективність функціонування суб'єкта господарювання. Розрахунки починаються з договірних відносин.

Договірні відносини виступають фундаментальною складовою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, оскільки саме вони регламентують як економічні, так і правові аспекти співпраці між контрагентами. Їх сутність полягає у врегулюванні прав та обов'язків сторін у межах конкретного господарського зобов'язання, що виникає, зокрема, в результаті постачання товарів, виконання робіт або надання послуг. Договір, як юридична форма фіксації домовленостей, виступає первинною підставою виникнення зобов'язань, які, у свою чергу, підлягають бухгалтерському відображенню та податковому аналізу [1, с. 45]; [2].

Важливо зауважити, що укладення договору не породжує зобов'язань автоматично — облікові наслідки виникають лише після фактичного виконання господарської операції, що відповідає принципу нарахування у бухгалтерському обліку. Наприклад, у системі обліку розрахунків з постачальниками, лише після отримання матеріальних цінностей або послуг виникає зобов'язання, яке фіксується на відповідних рахунках [3]. Саме договори, як зазначають Бержанір І. та Юрченко С., визначають умови, строки, вартісні межі й санкційні наслідки у випадку їх порушення [3, с. 6–8; 4, с. 6–7].

Крім того, договірні положення мають безпосередній вплив на формування податкових зобов'язань, особливо у частині обчислення податкового кредиту з ПДВ. Наявність належним чином оформленого договору, рахунку-фактури та первинного документа є обов'язковою умовою для визнання податкового кредиту, що підкреслює взаємозв'язок між договірною дисципліною та податковою ефективністю. Відтак, на думку автора, системна договірна політика підприємства є не лише механізмом правового захисту, а й інструментом управління витратами, грошовими потоками та податковим навантаженням. Зважаючи на це, актуалізується потреба у класифікації та системному управлінні заборгованістю підприємства.

У сучасних умовах господарювання своєчасне виявлення, класифікація та управління заборгованістю підприємства відіграє ключову роль в забезпеченні фінансової стійкості, платоспроможності та ефективності управлінських рішень. Заборгованість, як економічна категорія, має різну природу виникнення, строковість, джерела формування та правове підґрунтя. Саме тому її класифікація є фундаментом для побудови ефективної системи обліку, контролю та аналітичної підтримки управління на всіх рівнях – від оперативного до стратегічного [1, с. 12]; [2, с. 6].

Відсутність єдиної уніфікованої класифікації у нормативно-правових документах створює потребу у формуванні внутрішньої класифікаційної моделі на підприємстві. Така модель дозволяє систематизувати інформацію про обсяги, структуру та динаміку заборгованостей, формувати релевантну аналітичну базу для прийняття рішень. У літературі виділяють низку підходів до класифікації, зокрема за джерелами виникнення, строками погашення, видами контрагентів, правовим статусом, наявністю забезпечення, предметом операцій тощо [3, с. 207]; [4, с. 9].

Інформаційна система обліку повинна не лише фіксувати факт виникнення заборгованості, а й забезпечувати її якісну аналітичну оцінку з урахуванням ризиків непогашення, строків виникнення, обсягів прострочених сум, а також можливостей їх реструктуризації чи списання. Таким чином, правильно

побудована класифікація стає основою для розробки внутрішніх регламентів контролю заборгованості.

Таблиця 1.1. – Класифікація заборгованості підприємства

Критерій класифікації	Типи заборгованості
За видом зобов'язань	Дебіторська Кредиторська
За строками погашення	Короткострокова (до 12 міс.)- Довгострокова (понад 12 міс.)
За формою виникнення	Договірна Недоговірна (регуляторна, претензійна, судова)
За правовим статусом	Визнана Сумнівна Безнадійна
За видом контрагента	Постачальники Покупці Бюджет Банки Працівники Інші
За характером операцій	Товарна (за поставки, роботи, послуги) Нетоварна (позики, компенсації, штрафи)
За статусом оплати	Поточна Прострочена
За забезпеченням	Забезпечена (гарантії, застави) Незабезпечена
За походженням	Внутрішньогосподарська Зовнішня
За ймовірністю погашення	Реальна Потенційно сумнівна

Джерело: складено автором на основі [1-9].

Систематизація заборгованостей підприємства за різними класифікаційними ознаками дозволяє сформувати цілісну інформаційну базу для ефективного управління фінансовими потоками. Класифікація забезпечує не лише впорядкування облікових даних, але й слугує основою для аналітики, оцінки ризиків та розробки управлінських рішень. Її практичне значення полягає у можливості виявлення прострочених, сумнівних або безнадійних боргів, що потребують оперативного реагування. Крім того, деталізація заборгованості за видами контрагентів, строками, характером виникнення та забезпеченням дозволяє підприємству розробити адаптивну політику щодо реструктуризації чи списання боргів. У контексті сучасного обліку, побудова такої класифікаційної моделі є передумовою впровадження інформаційних систем підтримки

прийняття рішень, що сприяє зниженню фінансових ризиків та підвищенню економічної безпеки підприємства.

У сучасних умовах господарювання зобов'язання підприємства набувають глобального характеру, адже пронизують усі сфери його функціонування та проявляються на кожному етапі ухвалення управлінських і фінансових рішень. Будь-яке зобов'язання — це не лише бухгалтерська категорія, а насамперед результат взаємодії підприємства з його контрагентами, державою, персоналом або інвесторами, що зумовлює обов'язок передати ресурси в майбутньому [1, с. 6–7]; [2, с. 205].

У разі прийняття рішення про практичну реалізацію зобов'язання щодо обміну ресурсами (за наявності належним чином оформленого договору), таке зобов'язання набуває фінансового характеру. Його виконання вимагає залучення інструментів платіжної системи, що опосередковується рухом економічних ресурсів — готівки, послуг, товарів, необоротних чи оборотних активів. Відповідно, у точці виконання такого зобов'язання виникає обліковий факт, що відображається як розрахунок або зміна зобов'язання.

У практиці обліку розрахунки з постачальниками та підрядниками відображають не лише факт передачі майна чи виконання зобов'язань, але й єдиний механізм обліково-фінансового контролю за станом кредиторської заборгованості. У будь-який момент вона може бути кількісно визначена через залишки на рахунках 63, 68 тощо [3].

З огляду на складність взаємозв'язків між юридичними, економічними та обліковими аспектами аналізованих категорій, виникає потреба в уточненні термінології для досягнення концептуальної однозначності. У цьому контексті доцільним є формулювання авторських визначень ключових понять: зобов'язання, заборгованість та розрахунки, які відображають їхню природу через призму обліково-фінансового підходу.

Заборгованість - це результат реалізованого або частково реалізованого зобов'язання підприємства чи контрагента, що відображає невиконану частину

договірних умов і підлягає визнанню в обліку як дебіторська або кредиторська відповідно до юридичного підґрунтя та економічної сутності операції.

Зобов'язання- це формалізований через договір або інше юридичне підтвердження намір економічного суб'єкта здійснити передачу економічних ресурсів іншій стороні у майбутньому, що тягне за собою зміни у фінансовому стані підприємства та впливає на його платоспроможність.

Розрахунки - це обліково відображені процеси взаємного переміщення економічних ресурсів між контрагентами на основі зобов'язань, що реалізуються через грошову або натуральну форму в межах фінансово-господарської діяльності підприємства.

Коли ми визначилися з дефініцією ключових понять, запропонуємо модель зв'язку між зобов'язаннями, розрахунками та заборгованістю.

Рисунок 1.1. – Авторська модель зв'язку між зобов'язаннями, розрахунками та заборгованістю

Джерело: складено автором самостійно

Авторська модель зв'язку між зобов'язаннями, розрахунками та заборгованістю демонструє поетапну трансформацію управлінського рішення в обліковий факт. Її прикладна цінність полягає в наочному зображенні логіки господарських операцій: від виникнення юридичного зобов'язання до його реалізації через платіжну систему, що завершується формуванням фінансової інформації у вигляді заборгованості. Такий підхід дозволяє не лише ідентифікувати ключові етапи циклу, але й визначити точки управлінського впливу для зменшення фінансових ризиків і забезпечення платоспроможності.

Модель може бути використана для побудови інформаційних систем управління розрахунками, формування внутрішніх регламентів облікової

політики, а також для вдосконалення аналітичного супроводу рішень щодо реструктуризації або списання заборгованості. Її практичне застосування полягає у покращенні облікової дисципліни, своєчасному виявленні прострочених зобов'язань та ефективному використанні інструментів внутрішнього контролю.

З позиції обліку та оподаткування договірні відносини при розрахунках з контрагентами виступають не лише правовим інструментом регулювання господарських процесів, але й одним із ключових елементів фінансового управління. Їхня економічна сутність виявляється через низку функцій, які безпосередньо впливають на облікове відображення операцій та формування податкових зобов'язань.

По-перше, договори забезпечують правову основу для здійснення господарської діяльності. Будь-яка господарська операція, що має наслідки у сфері бухгалтерського обліку, повинна ґрунтуватися на юридично значущому документі. Як зазначено в наукових дослідженнях, наявність договору є умовою легітимності господарської операції та підставою для визнання активів і зобов'язань у фінансовій звітності [1, с. 12]; [3, с. 205].

По-друге, договір є інструментом розподілу ризиків та відповідальності між сторонами, що є важливим фактором у процесі формування податкових витрат. Умови щодо санкцій, штрафів, авансів, форс-мажору тощо мають безпосередній вплив на облікові оцінки й податкову базу.

По-третє, договори слугують засобом планування і прогнозування. Їх положення дозволяють визначити строки, суми, форми та порядок розрахунків, що сприяє підвищенню точності бюджетування, складання платіжного календаря та формування резервів.

По-четверте, деталізація умов договору формує стійкі економічні відносини між контрагентами. Це зменшує ризики виникнення спорів, спрощує облікову процедуру й сприяє прозорості фінансових потоків, що є необхідним в умовах трансформації звітності за МСФЗ [4].

По-п'яте, договірні механізми створюють економічну вигоду, оскільки дозволяють оптимізувати грошові потоки, уникнути подвійного оподаткування (через чітке розмежування обов'язків) та мінімізувати фінансові втрати, пов'язані з недобросовісними контрагентами.

Таким чином, договірні відносини в системі обліку і оподаткування виконують не лише юридичну, а й інтегровану економіко-фінансову функцію, що дозволяє підприємству ефективно управляти ресурсами, зобов'язаннями та ризиками.

З огляду на викладене, автор вважає, що фактичний розрахунок доцільно розглядати як основну господарську операцію і об'єкт бухгалтерського обліку та оподаткування, а саме - як форму виникнення кредиторської заборгованості. В процесі взаємодії з контрагентами, коли підприємство або отримує ресурси, або передає їх, саме момент розрахунку виступає ключовим етапом, котрий трансформує зобов'язання в заборгованість і породжує облікову, податкову і фінансову відповідальність. У міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, таких як IFRS 9, зобов'язання визнається тоді, коли існує теперішній обов'язок, що призведе до вибуття ресурсів [5].

Таким чином, операція розрахунку виступає не просто наслідком договірних відносин, а активним обліковим процесом, який має і економічне, і податкове значення для підприємства.

1.2 Нормативно-правове регулювання обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками та особливості їх оподаткування в Україні

Нормативно-правове регулювання є фундаментальним чинником, що забезпечує методологічну послідовність та правову визначеність у веденні бухгалтерського обліку та оподаткування розрахунків із постачальниками й підрядниками. Сукупність положень ПКУ, НПСБО, а також МСФЗ формує нормативну базу, в межах якої здійснюється визнання, оцінка, відображення та контроль заборгованостей і фінансових зобов'язань підприємства.

З позиції автора, у науковій та практичній площині поняття «розрахунки» та «заборгованість» у переважній більшості містять безпосереднє посилання на зобов'язання: розрахунки виникають за зобов'язаннями або, навпаки, зобов'язання формуються як наслідок здійснення розрахунків. У зв'язку з цим існує об'єктивна потреба у чіткому визначенні місця кожного з понять у структурі фінансової звітності та встановленні їхніх взаємозв'язків у межах нормативного поля. Саме це дозволяє належним чином ідентифікувати об'єкти бухгалтерського обліку, оцінити економічні наслідки операцій і сформувати достовірну фінансову інформацію для користувачів.

Згідно з НП(С)БО 11 «Зобов'язання», зобов'язання визначається як заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій, погашення якої призведе до зменшення економічних вигод майбутньому [10]. Кредиторська заборгованість перед постачальниками та підрядниками, яка виникає внаслідок поставки товарів, надання послуг або виконання робіт, підлягає визнанню в момент здійснення операції, що підтверджується первинними обліковими документами. Відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати», сума зобов'язання включається до складу витрат у періоді її визнання, а її облік ведеться на рахунках класу 6 із одночасним відображенням зобов'язань на рахунках класу 6 або 5 [10].

Податкове законодавство регулює момент виникнення податкових зобов'язань, які є похідними від факту розрахунків із постачальниками. Згідно з п. 187.1 ПКУ, датою виникнення податкових зобов'язань з ПДВ є дата першої з подій: або дата надходження авансової оплати, або дата фактичного постачання товарів (робіт, послуг) [9]. Ця норма створює часовий розрив між бухгалтерським обліком зобов'язань і податковим обліком, що вимагає від підприємства точного облікового відображення кожної операції з урахуванням її правових та податкових наслідків. У практиці це нерідко призводить до складнощів у формуванні податкової звітності та узгодженні її з даними фінансового обліку.

У контексті глобалізації облікових систем актуалізується необхідність узгодження національних стандартів із міжнародними. Саме тому порівняння положень НП(С)БО та МСФЗ щодо обліку кредиторської заборгованості перед постачальниками та підрядниками має практичну цінність як для дослідника, так і для підприємств, що орієнтуються на міжнародні ринки.

Порівнюючи підходи, слід відзначити, що НП(С)БО передбачає фіксацію зобов'язань за фактом первинного документа, що підтверджує господарську операцію. Це забезпечує формальну юридичну визначеність, однак часто не враховує економічну сутність зобов'язання, що вже виникло у зв'язку з фактичним здійсненням постачання. Натомість МСФЗ, зокрема МСБО 37 і МСФЗ 9, акцентують на моменті виникнення теперішнього зобов'язання, навіть за відсутності його формального оформлення, якщо виконуються умови щодо ймовірності вибуття ресурсів і можливості оцінки.

Таким чином, національний облік базується на принципі документальної підтвердженості, а міжнародний - на концепції переваги економічного змісту над юридичною формою. Така відмінність зумовлює відмінності у побудові облікових моделей, оцінці зобов'язань та складанні фінансової звітності, що особливо важливо при трансформації звітності відповідно до вимог МСФЗ.

Зважаючи на багатовекторність підходів до визнання та оцінки кредиторської заборгованості, актуальним є аналіз положень ключових міжнародних стандартів фінансової звітності, таких як IAS 37, IAS 32, IAS 39, IFRS 7 та IFRS 9, у порівнянні з національними П(С)БО. Згідно з МСФЗ (IAS) 37, зобов'язання розглядаються не лише як юридично оформлені борги, а як потенційні або фактичні майбутні вибуття економічних вигоду. Водночас у НП(С)БО 11 «Зобов'язання» головна увага зосереджується на юридичному підтвердженні зобов'язань через первинні документи.

Наступним важливим аспектом є класифікація зобов'язань. У МСФЗ усі зобов'язання поділяються на поточні та непоточні відповідно до пунктів 60-61 МСБО (IAS) 1. Такий поділ аналогічний класифікації, прийнятій у НП(С)БО - короткострокові та довгострокові зобов'язання. Однак міжнародна класифікація більше орієнтована на ліквідність та очікуваний період вибуття активів, тоді як

національна — на термін дії зобов'язання, закріплений у контракті або іншому документі.

Важливим є і підхід до оцінки кредиторської заборгованості. За НП(С)БО така заборгованість оцінюється за номінальною (договірною) вартістю без коригування на інфляційні чи ринкові ризики. Натомість у МСФЗ, зокрема в IFRS 9, застосовуються різні підходи до оцінки зобов'язань, включаючи:

- історичну собівартість (historical cost);
- поточну собівартість (current cost);
- вартість розрахунку (settlement value);
- теперішню вартість (present value);
- справедливую вартість (fair value).

Застосування цих категорій оцінки дозволяє краще враховувати вплив зміни ринкових умов, ризиків неплатежу, інфляції тощо.

Окрему увагу слід приділити умовам списання заборгованості. Як за національними, так і за міжнародними стандартами, заборгованість припиняється у разі: фактичного погашення, прощення (анулювання) або спливу строку позовної давності. Це положення закріплене як у НП(С)БО 11, так і у МСБО (IAS) 39. Проте міжнародні стандарти додатково передбачають розкриття інформації про характер списаних зобов'язань та їхній вплив на фінансовий результат звітного періоду (IFRS 7).

Узагальнюючи, представимо порівняльну таблицю ключових аспектів регулювання обліку розрахунків з постачальниками відповідно до вимог НП(С)БО та МСФЗ, табл.1.2.

Таблиця 1.2 – Порівняння ключових аспектів НП(С)БО та МСФЗ щодо обліку зобов'язань

Ознака порівняння	НП(С)БО	МСФЗ / МСБО
Підхід до визнання	Юридична форма операції	Економічна сутність операції
Джерело фіксації	Первинний документ	Аналітична оцінка та ймовірність вибуття ресурсів
Момент визнання	Дата оформлення документів	У момент появи зобов'язання
Оцінка зобов'язань	Номінальна вартість	Дисконтована, справедлива вартість
Вплив на звітність	Більш консервативний	Відображає реальні економічні умови

Джерело: складено автором [10-11].

Підхід НП(С)БО забезпечує більшу юридичну визначеність облікових процедур, однак орієнтований переважно на формальну сторону операцій, що

може призводити до заниження або завищення зобов'язань у звітності. Крім того, оцінка зобов'язань за номінальною вартістю не дозволяє повною мірою враховувати зміну вартості грошей у часі та ризики неплатежів.

На відміну від цього, МСФЗ зосереджені на економічній сутності операцій: зобов'язання визнаються за умови наявності очікуваного вибуття ресурсів, а їх оцінка базується на принципі справедливої вартості. Такий підхід є більш гнучким, однак водночас вимагає високого рівня професійного судження, що створює ризики суб'єктивності оцінки.

Отже, національні стандарти є зручнішими для адміністрування податкового обліку, тоді як міжнародні - більш придатними для формування прозорості та достовірної фінансової звітності. У цьому контексті доцільним видається адаптація найкращих положень МСФЗ до українського законодавства з метою досягнення балансу між формальністю та економічною обґрунтованістю облікових рішень.

Як бачимо, облік зобов'язань, зокрема кредиторської заборгованості, у національній та міжнародній системах стандартизації базується на різних підходах до визнання, оцінки та представлення у звітності. НП(С)БО мають більш формалізований характер, орієнтований на документальне підтвердження господарських операцій, у той час як МСФЗ надають перевагу економічній сутності та очікуваним потокам ресурсів.

Порівняльний аналіз дозволяє сформувати авторську позицію щодо доцільності адаптації елементів МСФЗ у національну систему обліку. Відсутність належного урахування реальної економічної сутності зобов'язань у НП(С)БО потребує методологічного перегляду та перегруповання підходів до визнання та оцінки кредиторської заборгованості, особливо в умовах ринкової невизначеності.

З огляду на проаналізовані методологічні розбіжності у визнанні, класифікації та оцінці кредиторської заборгованості між НП(С)БО та МСФЗ, доцільним є розгляд практичних підходів до обліку таких зобов'язань у контексті вітчизняного й зарубіжного досвіду. Це дозволить виявити прикладні переваги

та обмеження кожної моделі у процесі формування фінансової звітності та адміністрування податкових зобов'язань.

У контексті гармонізації облікової практики в умовах міжнародної інтеграції, аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду обліку й оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками набуває особливої актуальності. Зазначені розрахунки становлять ключовий елемент кредиторської заборгованості підприємств, яка, у свою чергу, суттєво впливає на фінансову звітність і податкове навантаження. Зважаючи на це, важливо простежити, як практичне застосування національних і міжнародних стандартів проявляється у реальних облікових моделях різних країн. Зокрема, досвід вітчизняних підприємств засвідчує прагнення до уніфікації облікових процедур з вимогами ПКУ, що часто призводить до домінування фіскальних інтересів над економічною сутністю господарських операцій.

У національній практиці України облік розрахунків з контрагентами здійснюється відповідно до НП(С)БО 11 «Зобов'язання» та НП(С)БО 16 «Витрати», що вимагають документального підтвердження виникнення зобов'язання. Погашення кредиторської заборгованості, прострочення строків платежів або їх реструктуризація відображаються у бухгалтерському обліку за принципом фактичної події. Такий підхід забезпечує документальну фіксацію зобов'язань і їх подальшу трансформацію у податкову звітність. Вітчизняна система обліку характеризується високим рівнем інтеграції бухгалтерського та податкового обліку, за якого результати відображення господарських операцій у фінансовому обліку безпосередньо впливають на формування податкових зобов'язань підприємства. Таким чином це обмежує можливість гнучкого управління фінансовими потоками, знижує оперативність реагування на ризики неплатежів та не завжди відображає реальну фінансову ситуацію підприємства.

У зарубіжній практиці, зокрема в країнах Європейського Союзу, США, Канаді, Австралії, основою обліку є МСФЗ, які не прив'язані до податкового законодавства. Згідно з МСФЗ, а також із локальними стандартами GAAP (Generally Accepted Accounting Principles), визнання зобов'язань базується на

принципі економічного змісту, а оцінка — на справедливій вартості, з урахуванням часової вартості грошей, ризику дефолту контрагентів і зміни ринкових умов. У багатьох юрисдикціях застосовується принцип нарахування відсотків на прострочену кредиторську заборгованість, що додатково стимулює дотримання договірної дисципліни. Такий принцип забезпечує більшу гнучкість у відображенні економічної сутності зобов'язань. Наприклад, у Великобританії розрахунки з постачальниками визнані фінансовими інструментами відповідно до IFRS 9, що передбачає оцінку кредиторської заборгованості за справедливою вартістю з урахуванням дисконтування. У США за стандартами GAAP обов'язковим є розкриття умов розстрочення, ризиків неплатежів, а також податкових наслідків затримки виконання зобов'язань.

Важливо зазначити, що міжнародний досвід орієнтований на інформаційну прозорість і звітність для зовнішніх користувачів, тоді як національна практика - переважно на внутрішній контроль і податкову відповідність. Така відмінність визначає розбіжності не лише в методології, але й у функціональному призначенні облікових даних. Зокрема, в Україні зобов'язання відображаються за їхньою номінальною вартістю, що не враховує можливих втрат від інфляції чи зміни курсу, у той час як у системі МСФЗ передбачено переоцінку зобов'язань на звітну дату.

Крім методологічних відмінностей, важливими є податкові аспекти обліку розрахунків. У країнах ЄС витрати визнаються за принципом нарахування, незалежно від моменту фактичної сплати коштів. В Україні ж застосовується принцип податкової коригування витрат відповідно до умов оплати, що ускладнює застосування обґрунтованого професійного судження в обліку. Таке обмеження спричиняє розрив між управлінським і податковим обліком, знижуючи аналітичну цінність фінансової інформації для менеджменту.

Таким чином, вітчизняний облік характеризується вищою регламентацією та залежністю від фіскальних вимог, тоді як зарубіжні моделі, орієнтовані на МСФЗ, передбачають більшу свободу професійного судження, що забезпечує точніше відображення економічної сутності зобов'язань.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що практичне застосування міжнародних стандартів обліку забезпечує більшу достовірність та аналітичну цінність фінансової інформації. Натомість українська система, будучи регульованою та фіскальною зорієнтованою, часто не дозволяє повноцінно відображати економічну реальність. Це створює об'єктивну потребу в поступовій адаптації НП(С)БО до вимог МСФЗ, з урахуванням особливостей вітчизняного правового середовища.

У результаті проведеного теоретико-методичного дослідження в межах першого розділу було розкрито сутність та концептуальні підходи до організації обліку й оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками. Узагальнено наукові позиції щодо природи таких розрахунків, класифіковано види заборгованості та зобов'язань, визначено нормативну базу, а також проаналізовано національний і зарубіжний досвід обліку та податкового регулювання.

В роботі встановлено, що договірні відносини є не лише формальною юридичною складовою, а й важливим економічним інструментом, який впливає на формування витрат, управління грошовими потоками та податковим навантаженням підприємства. У цьому контексті договір є підґрунтям для виникнення зобов'язань, реалізація яких породжує фінансові розрахунки, що підлягають бухгалтерському відображенню та оподаткуванню. Запропоноване авторське бачення дозволяє розглядати фактичний розрахунок як основну господарську операцію, яка є не лише об'єктом обліку, а й відправною точкою для нарахування податкових зобов'язань.

Також, здійснено класифікацію заборгованості підприємства, яка виступає фундаментом для побудови системи облікової та аналітичної інформації. Заборгованість класифіковано за ознаками: за юридичною природою, характером взаєморозрахунків, строками погашення, джерелами виникнення тощо. Ця класифікація є інструментом прийняття управлінських рішень і забезпечує базу для контролю за фінансовою дисципліною.

Було запропоновано авторську модель взаємозв'язку між заборгованістю, зобов'язаннями та розрахунками, яка пояснює їхню послідовну появу в контексті

господарських операцій. Такий підхід забезпечує цілісне бачення предмета дослідження та дозволяє уникнути плутанини у використанні термінів «заборгованість», «зобов'язання» та «розрахунки» у практиці бухгалтерського обліку.

В розділі розкрито нормативно-правове регулювання розрахунків із постачальниками та підрядниками. Дослідження положень ПКУ, НПСБО, а також МСФЗ засвідчило наявність відмінностей у підходах до визнання, класифікації та оцінки зобов'язань. Зокрема, МСФЗ орієнтовані на економічну сутність зобов'язань, застосування справедливої вартості, тоді як національні стандарти — на юридичне підтвердження та номінальну оцінку.

Вітчизняна модель обліку заборгованості відзначається високим рівнем нормативної залежності від податкового законодавства, що зумовлює пріоритет фіскального підходу над економічною сутністю господарських операцій та істотно обмежує можливості для застосування професійного судження в обліковій політиці підприємств. Натомість зарубіжна практика, базована на МСФЗ, забезпечує вищий рівень аналітичності та прозорості фінансової звітності, дозволяючи ефективніше управляти фінансовими ресурсами та ризиками неплатежів.

У межах дослідження було ідентифіковано проблемні аспекти:

- дублювання облікових функцій між податковим і фінансовим обліком;
- недостатня адаптованість національних стандартів до вимог зовнішніх користувачів;
- формалізований підхід до класифікації та оцінки заборгованості.

Виявлені проблеми формують підґрунтя для формування практичних рекомендацій у наступних розділах дослідження, спрямованих на удосконалення облікової політики, оптимізацію податкових розрахунків, а також впровадження сучасних методів аналітичної оцінки зобов'язань. Загалом, результати теоретико-методичного аналізу підтверджують необхідність гармонізації національного обліку з міжнародною практикою для досягнення повноти, достовірності та прозорості фінансової інформації.

2 ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ І ПІДРЯДНИКАМИ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ІНГУЛЕЦЬКИЙ ГЗК»

2.1 Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Інгулецький ГЗК»

ПрАТ «Інгулецький ГЗК», ІнГЗК є одним із провідних підприємств залізорудної промисловості України, що сформувалося в процесі індустріального освоєння Криворізького залізорудного басейну. Підприємство розташоване в м. Кривий Ріг Дніпропетровської області та здійснює видобуток і збагачення залізистих кварцитів Інгулецького родовища [12; 13].

Будівництво комбінату розпочато на початку 1960-х років; у квітні 1965 р. формально засновано підприємство, а 30 червня 1965 р. введено в експлуатацію першу технологічну чергу, що забезпечила промисловий видобуток залізної руди та виробництво залізорудного концентрату [12; 13]. Надалі потужності послідовно нарощувалися: введення у дію другої та третьої черг у 1967–1976 рр. дозволило вийти на річний обсяг виробництва концентрату на рівні близько 14–14, млн т [13; 17].

У процесі трансформації власності в 1990-х роках державний гірничо-збагачувальний комбінат було корпоратизовано та перетворено на акціонерне товариство, а згодом – на приватне акціонерне товариство з участю приватного капіталу [23]. Ключовим етапом подальшої еволюції стала інтеграція ІнГЗК до складу міжнародної гірничо-металургійної групи «Метінвест», що завершилася у другій половині 2000-х років і зумовила зміну моделі корпоративного управління, фінансової політики та стратегічного позиціонування підприємства [12; 13; 20].

Таким чином, історію ПрАТ «Інгулецький ГЗК» доцільно розглядати як послідовність трьох взаємопов'язаних етапів: етап формування виробничої бази та нарощування потужностей у радянський період; етап приватизації та становлення акціонерної форми власності в умовах трансформаційної економіки; етап інтеграції до вертикально інтегрованого холдингу «Метінвест»

із відповідною зміною стратегічних пріоритетів, структури власності й управлінських практик.

На сучасному етапі ПрАТ «Інгулецький ГЗК» функціонує як приватне акціонерне товариство, юридично самостійний суб'єкт господарювання, що входить до складу гірничодобувного дивізіону групи «Метінвест» [14; 15]. «Метінвест» - вертикально інтегрована група компаній, що об'єднує гірничодобувні, коксохімічні та металургійні підприємства в Україні та за кордоном, забезпечуючи повний ланцюг створення вартості: від видобутку залізної руди та вугілля до виробництва сталі й прокату [20; 21]. Холдингова компанія Metinvest B.V. зареєстрована в Нідерландах, а акціонерна структура представлена, зокрема, групою SCM та Smart Holding, які сукупно контролюють переважну частку корпоративних прав [20; 21;].

З позицій організаційної економіки включення ІнГЗК до складу вертикально інтегрованої групи змінює характер його ринкових відносин. З одного боку, комбінат зберігає статус окремої юридичної особи, що здійснює операційну діяльність, формує власну систему обліку, податкової звітності та договірних відносин із контрагентами. З іншого боку, стратегічні рішення щодо обсягів виробництва, інвестицій, модернізації, політики продажів і навіть структури управлінських витрат значною мірою визначаються на рівні корпоративного центру «Метінвесту».

Додатковим виміром інтегрованості є запровадження з квітня 2024 р. єдиного адміністративно-управлінського центру для трьох криворізьких гірничо-збагачувальних комбінатів («Інгулецький», «Північний», «Центральний») у складі гірничодобувного департаменту операційної дирекції групи [18; 19]. Така модель передбачає уніфікацію ключових бізнес-процесів (виробництво, фінанси, закупівлі, логістика, HR тощо) та централізацію функціональних служб при збереженні юридичної самостійності кожного комбінату. З економічної точки зору це спрямовано на зниження адміністративних витрат, оптимізацію структури управління та підвищення

операційної ефективності, але водночас посилює внутрішньогрупову залежність окремих підприємств від рішень корпоративного центру.

Виробнича спеціалізація ІнГЗК полягає у видобутку залізистих кварцитів Інгулецького родовища відкритим способом та їх подальшому збагаченні до стану товарного залізорудного концентрату [12; 14]. Підприємство застосовує циклічно-потокową технологію розробки родовища з використанням автомобільно-конвеєрних схем транспортування гірничої маси, що дозволяє підтримувати стабільний ритм видобутку та оптимізувати витрати на внутрішньокар'єрну логістику [14].

До складу виробничої структури входять кар'єр, дробильні потужності, рудозбагачувальні фабрики, відділення магнітно-флотаційного доведення концентрату, а також допоміжні підрозділи (залізничний та автотранспортний цехи, ремонтні служби, лабораторії контролю якості, енергогосподарство тощо) [13; 20].

Особливістю ІнГЗК як гірничодобувного підприємства є відносно невисока залежність від зовнішніх постачальників основної сировини. Головною «сировиною» для комбінату є власні запаси залізистих кварцитів Інгулецького родовища, розроблюваних у межах виділеної гірничого відводу території [14].

Водночас підприємство має суттєву залежність від постачальників матеріально-технічних ресурсів: паливно-енергетичних ресурсів, вибухових матеріалів, гірничо-шахтного та збагачувального обладнання, запасних частин, реагентів флотаційного збагачення, засобів механізації тощо. З урахуванням інтегрованості до групи «Метінвест» частина таких поставок може здійснюватися через централізовані закупівлі холдингу, що дозволяє отримувати кращі контрактні умови, але водночас знижує автономність підприємства у виборі контрагентів [18; 19].

У контексті організації обліку розрахунків із постачальниками це означає, що на підприємстві формується багатовимірна структура кредиторської заборгованості: короткострокові зобов'язання перед зовнішніми постачальниками матеріалів та послуг, зобов'язання перед

внутрішньогруповими компаніями, а також специфічні розрахунки, пов'язані з імпортом комплектуючих і обладнання. Відповідно, ефективність системи обліку таких розрахунків є одним із ключових чинників управління фінансовим циклом і ліквідністю ПрАТ «Інгулецький ГЗК».

Застосування флотаційних технологій доведення концентрату, які позиціонуються як унікальні для України, дозволяє ІнГЗК виробляти високоякісний концентрат із вмістом заліза 63,7–67,5 % і вище [16; 17; 21]. Продуктовий портфель підприємства охоплює декілька марок залізрудного концентрату, що постачається як для доменного виробництва, так і для подальшого перетворення в окатиші чи агломерат на інших підприємствах групи «Метінвест» [15; 16]. Частина вторинних продуктів (кварцитовий щебінь, відсів тощо) може реалізовуватися підприємствам будівельної галузі та іншим споживачам мінеральних матеріалів.

За оцінками галузевих оглядів, ІнГЗК є одним із найбільших в Україні виробників залізрудного концентрату з умістом заліза 64–67 %, а балансові запаси руди на Інгулецькому родовищі оцінюються приблизно в 1,2 млрд т [14; 17]. Наявність значної сировинної бази в поєднанні з відпрацьованою технологією збагачення формує стратегічну передумову довгострокового функціонування підприємства навіть в умовах нестабільної зовнішньої кон'юнктури.

З позицій ринку залізрудної сировини ІнГЗК виступає як великий спеціалізований виробник концентрату для металургійної промисловості. За даними галузевої аналітики, комбінат є найбільшим українським виробником концентрату з умістом Fe 64–67 % [18].

Безпосереднє конкурентне середовище для ІнГЗК формують інші гірничо-збагачувальні комбінати Криворізького басейну, зокрема Північний, Центральний та Південний ГЗК, частина з яких також інтегрована до групи «Метінвест» [14; 15; 16]. За рахунок схожої сировинної бази, географічної близькості та орієнтації на одні й ті самі сегменти кінцевого попиту (металургійні комбінати України та зарубіжжя) конкуренція має не лише

зовнішній, але й внутрішньогруповий характер: підприємства групи борються за ефективне використання логістичної, енергетичної та збутової інфраструктури, що централізовано координується «Метінвестом».

Основними покупцями продукції ІнГЗК виступають металургійні підприємства, які споживають залізорудний концентрат у процесах доменного виробництва, безпосередньо пов'язані з групою «Метінвест» (наприклад, комбінати «Запоріжсталь», «Азовсталь» та інші активи групи в Україні та за кордоном), а також низка зарубіжних металургійних компаній, що імпортують українську сировину [14; 19].

З огляду на це ІнГЗК можна розглядати як підприємство, ринкова стратегія якого поєднує елементи внутрішньокорпоративної кооперації (закріплення частини поставок за підприємствами групи) та зовнішнього конкурентного ринку (експортні поставки, конкуренція із зарубіжними виробниками залізорудної сировини). Для системи обліку та оподаткування така модель означає значну частку операцій із пов'язаними сторонами та потребу коректного відображення трансфертного ціноутворення, контролюваних операцій і відповідності податкових розрахунків вимогам чинного законодавства.

ІнГЗК традиційно належить до містоутворюючих підприємств Кривбасу, формуючи значну частку зайнятості, податкових надходжень і соціальної інфраструктури регіону [12; 20]. У період стабільного функціонування комбінат забезпечував тисячі робочих місць, інвестував у модернізацію виробництва, екологічні заходи та соціальні програми. Прикладом спрямування інвестицій у технічне оновлення є реалізація проєктів із модернізації флотаційних систем, насосних станцій та транспортної інфраструктури, що засвідчено в корпоративних звітах і прес-релізах групи [16; 21].

Однак сучасні макроекономічні та геополітичні умови суттєво ускладнюють діяльність гірничо-металургійного комплексу України. Обмеження логістики, зростання витрат на енергоносії, світових цін на залізорудну сировину та сталь, а також воєнні ризики зумовлюють необхідність періодичного коригування виробничих програм, скорочення або консервації

окремих потужностей. У відповідь на ці виклики «Метінвест» реалізує стратегію гнучкого управління завантаженням активів, у тому числі за рахунок створення єдиного центру управління криворізькими ГЗК і перерозподілу трудових ресурсів між підприємствами групи [17; 19; 21].

Для ПрАТ «Інгулецький ГЗК» це означає, що традиційна модель функціонування «повністю завантаженого» підприємства зміщується у бік більш гнучкого формату: періоди повноцінної роботи змінюються періодами зниженого завантаження або простою, а частина персоналу може переводитися на інші активи групи. З одного боку, така стратегія дає змогу зберегти кадровий потенціал і мінімізувати соціальні ризики; з іншого - ускладнює планування виробництва, управління витратами та формування фінансової звітності.

Управлінська інтерпретація цих процесів свідчить, що організаційно-економічні характеристики ІнГЗК на сучасному етапі визначаються не лише параметрами його технологічних потужностей і сировинної бази, а й глибиною інтеграції до корпоративної структури «Метінвест», характером внутрішньогрупових розрахунків та адаптивністю моделі управління до змін зовнішнього середовища. Це створює додаткові вимоги до системи бухгалтерського обліку, аналітики розрахунків із постачальниками та підрядниками, а також до податкового планування і контролю.

2.2 Аналіз основних економічних показників діяльності підприємства

Аналіз основних економічних показників діяльності підприємства є ключовим елементом оцінювання його фінансового стану, результативності та здатності забезпечувати стійкий розвиток у динамічних ринкових умовах. Дослідження цих показників дозволяє визначити тенденції зміни обсягів виробництва, доходів, витрат, прибутковості та ефективності використання ресурсів. Особливої актуальності та значущості такий аналіз набуває в умовах воєнних викликів, які істотно впливають на діяльність вітчизняних підприємств та формують зовнішні ризики їх функціонування. Проведення аналізу дає змогу

об'єктивно оцінити фінансово-економічну динаміку ПрАТ «Інгулецький ГЗК» та визначити ключові напрями подальшого удосконалення його діяльності. Аналіз проводимо за фінансовою звітністю, яка наведена у дод. А-Е.

У додатку Ж наведено аналіз основних економічних показників діяльності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за 2021-2024 рр.

Провівши дослідження, можна зробити наступні висновки, показника чистого доходу (виручки) від реалізації свідчить про чітко виражену тенденцію його скорочення протягом усього досліджуваного періоду. У 2021 році обсяг чистого доходу становив 40 723 708 тис. грн, тоді як у 2022 році він скоротився до 12 696 756 тис. грн, що означає зменшення на 28 026 952 тис. грн або на 69%. У 2023 році виручка знизилась ще на 4222456 тис. грн, а у 2024 році – на 680665 тис. грн, досягнувши рівня 7793635 тис. грн. Сумарне падіння чистого доходу за 2021-2024 рр. становило понад 80%. Схожу тенденцію демонструє і собівартість реалізованої продукції, яка також скоротилася, проте темпи її зменшення були повільнішими, ніж зниження доходу. У 2021 році собівартість становила 12495436 тис. грн, а у 2024 році – 7549368 тис. грн, що свідчить про зменшення на 4946068 тис. грн або на 39,6%. Така асиметрія між зниженням доходів і витрат обумовила істотне погіршення фінансових результатів підприємства. Зазначені зміни вказують на складну ринкову ситуацію, зокрема скорочення обсягів реалізації, падіння світових цін на залізорудну продукцію, збої логістичних ланцюгів та вплив воєнного чинника на промислову діяльність.

Валовий прибуток у 2021 році становив 28228272 тис. грн, що свідчило про високий рівень операційної рентабельності. Проте вже у 2022 році цей показник знизився до 3794581 тис. грн (темп росту – 13%), а у 2023 році становив лише 760479 тис. грн. У 2024 році валовий прибуток скоротився до критичного рівня – 244267 тис. грн, що фактично свідчить про майже повну втрату маржинального потенціалу підприємства.

Така динаміка є результатом суттєвого падіння обсягів продажу за рахунок військових дій агресора. А також зростання частки постійних витрат у загальній структурі собівартості. З наукової точки зору це свідчить про порушення

класичного співвідношення «витрати - обсяг - прибуток» (CVP-аналіз), коли скорочення реалізації не супроводжується пропорційним скороченням витрат, що призводить до деградації фінансових результатів.

Інші операційні доходи мали тенденцію до скорочення: з 9335075 тис. грн у 2021 році до 1738120 тис. грн у 2024 році (зменшення на 7596955 тис. грн або 81%). Це свідчить про зниження інтенсивності побічної діяльності або скорочення доходів від допоміжних операцій (оренда, реалізація відходів, курсові різниці тощо).

Інші операційні витрати зменшились з 10332768 тис. грн у 2021 році до 193656 тис. грн у 2024 році, що говорить про суттєве скорочення обсягів операцій або консервацію частини виробничих ліній.

Водночас витрати на збут у 2024 році зросли до 2352581 тис. грн, що на 758 664 тис. грн більше ніж у 2023 році. Це вказує на спроби активізації збутової політики з метою підтримання присутності на ринку.

У 2021 р підприємство отримало операційний прибуток у розмірі 24448859 тис. грн. Проте у 2022 році цей показник зменшився до 2779544 тис. грн, а у 2023 році — до 409 627 тис. грн. У 2024 році підприємство отримало операційний збиток у сумі 683239 тис. грн, що є якісним переломом у фінансовій динаміці діяльності ПрАТ «Інгулецький ГЗК»

Скорочення чистого доходу та прибутковості підприємства у 2022–2024 рр. зумовлене насамперед наслідками повномасштабної війни в Україні, спричиненої збройною агресією російської федерації, яка призвела до істотного порушення логістичних маршрутів, ускладнення експортних операцій, зростання собівартості виробництва та обмеження виробничої активності підприємства.

У продовження аналізу операційних результатів підприємства доцільним є дослідження структури балансу, що дає змогу оцінити якісні характеристики фінансово-майнового стану ПрАТ «Інгулецький ГЗК», визначити напрями перерозподілу активів, трансформацію джерел фінансування та виявити тенденції зміни масштабів господарської діяльності.

Із цією метою сформовано аналітичну таблицю (дод.К) , що відображає абсолютні показники активів і пасивів, їх зміну за роками та загальну динаміку валюти балансу. Отримані показники створюють необхідну інформаційну базу для переходу до якісного аналізу змін у структурі активів та пасивів і дозволяють простежити причини, напрями та наслідки трансформації фінансової архітектури підприємства.

Валюта балансу ПрАТ «Інгулецький ГЗК» протягом 2021-2024 рр. характеризується тенденцією до скорочення, що відображає зменшення загального обсягу фінансових ресурсів та масштабів господарської діяльності. Найбільш суттєве падіння зафіксовано у 2022 році - на 15586822 тис. грн (-29,5%), що кореспондує із різким спадом чистого доходу та операційної активності підприємства.

У 2023–2024 роках спостерігається відносна стабілізація валюти балансу з частковими коливаннями, проте її рівень залишається на 20,8% нижчим порівняно з 2021 роком. Така динаміка свідчить про пролонгований адаптаційний період підприємства до нових умов функціонування та втрату частини економічного потенціалу.

Причинно-наслідковий характер змін балансової вартості активів обумовлений, зокрема зниженням обсягів виробництва і реалізації продукції, скороченням оборотних ресурсів а також обмеженням інвестиційної активності у кризові роки.

Аналіз структури активів засвідчує істотну зміну співвідношення між необоротними та оборотними ресурсами. У 2021 році основу майнового потенціалу підприємства формували оборотні активи (70,6%), тоді як необоротні складали 29,4%. Натомість у 2024 році частка необоротних активів зросла до 44,5%, тоді як оборотні скоротилися до 55,5%.

Зростання вартості необоротних активів на 3073317 тис. грн свідчить про концентрацію ресурсів у капіталомістких компонентах – основних засобах, інфраструктурі, необоротних інвестиціях. Така тенденція може бути обумовлена

переоцінкою основних фондів, технічним оновленням виробничої бази або відображенням капітальних вкладень у звітності.

Водночас суттєве скорочення оборотних активів на 14083508 тис. грн свідчить про зменшення обсягів запасів, зниження дебіторської заборгованості та зменшення обігу грошових коштів. З позицій фінансової теорії така структурна трансформація означає зниження гнучкості активів, що негативно впливає на поточну ліквідність і платоспроможність.

Власний капітал підприємства зменшився з 25692884 тис. грн у 2021 році до 23549527 тис. грн у 2024 році, що свідчить про ерозію фінансової самостійності. Основним чинником виступає скорочення нерозподіленого прибутку, яке є прямим наслідком нестійких фінансових результатів операційної діяльності. Зменшення питомої ваги власного капіталу у структурі пасивів означає поступове послаблення автономії підприємства та підвищення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Сукупні зобов'язання скоротилися на 8867 тисяч грн, що формально свідчить про зменшення боргового навантаження. Проте їх внутрішня структура трансформувалася у бік зростання частки довгострокових зобов'язань, що може бути наслідком реструктуризації кредитного портфеля, пролонгації позикових коштів та збільшення резервів і відстрочених податкових зобов'язань. Зменшення поточних зобов'язань на 9061117 тис. грн відображає скорочення ділової активності та обсягів операцій із постачальниками.

Таким чином, баланс ПрАТ «Інгулецький ГЗК» зазнав трансформації від оборотно-орієнтованої моделі до більш капіталомісткої структури, що супроводжується зменшенням мобільності фінансових ресурсів. Як бачимо структура балансу ПрАТ «Інгулецький ГЗК» у 2021-2024 рр. демонструє зниження масштабу економічної діяльності, що підтверджується скороченням валюти балансу на 20,8%. Скорочення валюти балансу є прямим відображенням наслідків військових дій на території України, які викликані агресією російської федерації, що суттєво ускладнило функціонування підприємства в частині

реалізації продукції, постачання ресурсів та забезпечення стабільного виробничого процесу.

Отримані результати підтверджують доцільність подальшого дослідження ефективності обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками як ключового механізму стабілізації фінансового стану.

Проведене дослідження структури та динаміки майна і джерел його формування ПрАТ «Інгулецький ГЗК» засвідчило істотну трансформацію фінансової архітектури підприємства, а також зниження масштабів господарської діяльності в умовах воєнної агресії російської федерації проти України. Водночас ключовим чинником підтримання фінансової стабільності є ефективність розрахункових відносин із контрагентами, що безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність та оборотність капіталу. У зв'язку з цим наступним етапом дослідження є аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості як системо утворювального елемента управління оборотними активами.

В табл. 2.1. наведено стан і динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості за останні чотири роки.

Таблиця 2.1. - Стан і динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за 2021–2024 рр., тис. грн.

Показник	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2024/2021
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	29689714	12703188	12546228	5927188	-23762526
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	6716446	1 719 869	4891475	4771738	-1944708
Частка ДЗ в оборотних активах, %	79,6	52,5	41,5	25,5	↓ суттєво
Частка КЗ у поточних зобов'язаннях, %	27,1	10,4	23,4	30,4	↑

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Динаміка дебіторської заборгованості ПрАТ «Інгулецький ГЗК» характеризується різким та системним скороченням. Її обсяг за досліджуваний період знизився на 23762526 тис. грн, або майже на 80%, що свідчить про істотне

звуження розрахункових операцій з покупцями. Така тенденція зумовлена насамперед падінням обсягів реалізації продукції внаслідок повномасштабної війни в Україні, спричиненої збройною агресією російської федерації, обмеженням експортних можливостей, порушенням логістичних маршрутів та зменшенням платоспроможного попиту на залізничну продукцію.

Суттєве скорочення питомої ваги дебіторської заборгованості в оборотних активах - з 79,6% у 2021 році до 25,5% у 2024 році - свідчить про якісну трансформацію структури обігових ресурсів підприємства. З одного боку, це може розглядатися як позитивний прояв зменшення залежності від прострочених боргів покупців, однак з іншого - вказує на істотне скорочення масштабів операційної діяльності та комерційного кредитування клієнтів.

Кредиторська заборгованість демонструє менш радикальну, але нестабільну динаміку: її обсяг у 2024 році залишається нижчим за рівень 2021 року на 1944708 тис. грн. Водночас коливання її величини у 2022-2024 роках відображають адаптаційні процеси підприємства до воєнної економіки, зміну структури закупівель та режимів розрахунків із постачальниками в умовах дефіциту ресурсів та зростання витрат.

Зростання частки кредиторської заборгованості у структурі поточних зобов'язань з 27,1% до 30,4 % свідчить про посилення ролі комерційного кредиту постачальників у фінансуванні поточної діяльності. Це означає підвищення залежності підприємства від зовнішніх джерел короткострокового фінансування, що за умов нестабільного ринку створює додаткові ризики для платоспроможності.

Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості протягом усього періоду залишається позитивним на користь дебіторів, що формує активне сальдо розрахунків. Проте темпи скорочення дебіторської заборгованості значно перевищують темпи зниження кредиторської, внаслідок чого відбувається зменшення фінансового «буфера безпеки», який раніше забезпечував перекриття зобов'язань за рахунок очікуваних надходжень.

Загалом зміни, зафіксовані у таблиці 2.1, свідчать про переорієнтацію фінансової політики ПрАТ «Інгулецький ГЗК» у напрямі посилення контролю

над дебіторською заборгованістю, однак така оптимізація має вимушений характер і є реакцією на кризові умови функціонування, сформовані повномасштабною війною та військовими діями на території України.

Виявлена тенденція потребує комплексного вдосконалення системи управління розрахунками з контрагентами, зокрема впровадження більш жорстких процедур моніторингу платоспроможності покупців, диференціації умов оплати та перегляду кредитної політики підприємства з урахуванням воєнних ризиків.

Таким чином, аналіз показників дебіторської та кредиторської заборгованості ПрАТ «Інгулецький ГЗК» засвідчує, що зміни в структурі розрахунків не лише відображають трансформацію фінансової політики підприємства, а й виступають об'єктивною реакцією на дестабілізаційний вплив збройної агресії російської федерації, яка докорінно змінила умови функціонування вітчизняних промислових підприємств та потребує переосмислення традиційних підходів до управління обіговим капіталом.

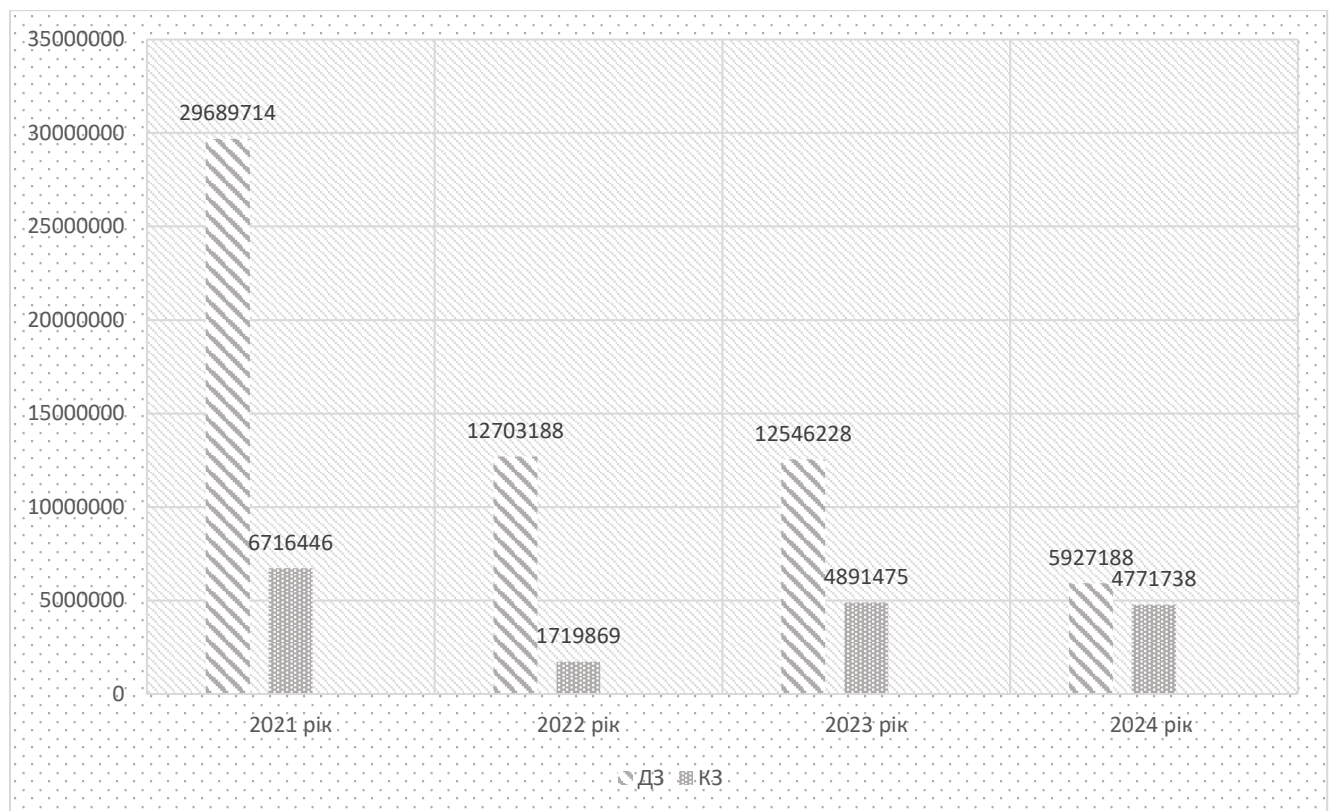

Рисунок 2.1. – Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості ПАТ ІНГЗК 2021-2024рр.

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Динаміка дебіторської заборгованості підприємства має виразну тенденцію до скорочення, що в цілому відповідає зниженню обсягів реалізації продукції, зумовлених повномасштабною війною в Україні та збройною агресією російської федерації. Падіння дебіторської заборгованості на 80% порівняно з 2021 роком свідчить не лише про звуження обсягів операційної діяльності, а й про більш жорстку кредитну політику щодо покупців.

Водночас коливання кредиторської заборгованості характеризують нестабільність платіжної дисципліни підприємства в умовах логістичних обмежень, енергетичної кризи та порушення виробничих ланцюгів. Зростання її питомої ваги у структурі поточних зобов'язань свідчить про поступове посилення залежності від зовнішніх контрагентів.

Наступнім кроком в аналізі розрахунків з контрагентами є показники оборотності. В табл. 2.2. наведені основні показники оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості.

Таблиця 2.2 – Показники оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за 2021–2024 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	Абсолютне відхилення 2024/2021	Відносне відхилення, %
Коефіцієнт оборотності ДЗ	1,40	0,67	0,61	1,31	-0,09	-6,4
Тривалість обороту ДЗ, дні	257	537	598	275	+18	+7,0
Коефіцієнт оборотності КЗ	1,90	1,30	1,70	1,60	-0,30	-15,8
Тривалість обороту КЗ, дні	189	281	215	228	+39	+20,6

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2024 році порівняно з 2021 роком зменшився на 0,09 оборота (6,4%), що свідчить про загальне уповільнення процесу інкасації коштів. Незважаючи на певне покращення у 2024 році порівняно з 2022–2023 роками, рівень оборотності так і не досяг показників довоєнного періоду.

Тривалість обороту дебіторської заборгованості збільшилась на 18 днів, або на 7,0%, що означає подовження періоду перетворення дебіторської заборгованості у грошові кошти. Це негативно впливає на ліквідність та спричиняє додаткове навантаження на оборотний капітал підприємства.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості знизився на 0,30 оборота (15,8%), що свідчить про тенденцію до уповільнення розрахунків з постачальниками. Така динаміка є наслідком дефіциту ліквідних ресурсів і вимушеної пролонгації термінів платежів.

Тривалість обороту кредиторської заборгованості збільшилась на 39 днів (20,6%), що означає зростання періоду використання комерційного кредиту постачальників. У короткостроковій перспективі це може відігравати роль джерела фінансування, однак у довгостроковому вимірі формує загрозу погіршення ділової репутації підприємства.

Сукупний аналіз свідчить про формування асиметрії у русі грошових потоків: кошти від покупців надходять повільніше, тоді як потреба у розрахунках із постачальниками залишається постійною. Цей дисбаланс поглиблюється під впливом воєнних дій на території України та агресії російської федерації, які порушили стабільність фінансових потоків і знизили передбачуваність надходжень.

Негативна динаміка оборотності як дебіторської, так і кредиторської заборгованості свідчить про кризові явища в системі управління розрахунками та потребує удосконалення механізмів обліку, контролю і планування грошових потоків.

Таким чином, розрахунок абсолютних і відносних відхилень показників оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості дозволяє констатувати погіршення швидкості обігу коштів ПрАТ «Інгулецький ГЗК» у 2021–2024 роках, що є закономірним результатом дії форс-мажорних чинників, пов'язаних із повномасштабною війною в Україні та збройною агресією російської федерації. Виявлені тенденції свідчать про необхідність перегляду кредитної політики та вдосконалення внутрішньої системи управління розрахунками.

Даліі проведемо дослідження балансу заборгованості комбінату за за 2021–2024 рр.

Таблиця 2.3 – Розрахунковий баланс заборгованості ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за 2021–2024 рр.

Рік	Дебіторська заборгованість, тис. грн	Кредиторська заборгованість, тис. грн	Активне сальдо, тис. грн	Пасивне сальдо	Баланс
2021	29689714	6716446	+22973268	–	Активний
2022	12703188	1719869	+10983319	–	Активний
2023	12546228	4891475	+7654753	–	Активний
2024	5 927 188	4771738	+1155450	–	Активний
Абсолютне відхилення 2024/2021	-23762526	-1944708	-21817818	–	–
Відносне відхилення 2024/2021, %	-80,0	-29,0	-95,0	–	–

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Розрахунковий баланс заборгованості ПрАТ «Інгулецький ГЗК» протягом 2021–2024 років має стабільно активний характер, що засвідчує перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською та формування позитивного сальдо розрахунків. Однак динаміка цього показника свідчить про критичне зменшення рівня фінансового «захисного резерву» підприємства.

Обсяг дебіторської заборгованості скоротився на 23762526 тис. грн, або на 80%, що зумовило різке звуження активного сальдо і суттєве зниження можливостей перекриття зобов'язань за рахунок майбутніх надходжень. Дана тенденція має прямий зв'язок із падінням обсягів реалізації продукції внаслідок повномасштабної війни в Україні та збройної агресії російської федерації, які призвели до втрати частини ринків збуту та порушення платіжних механізмів.

Кредиторська заборгованість скоротилася менш суттєво — на 1944708 тис. грн (29%), що спричинило розбалансування співвідношення між дебіторами та кредиторами. У результаті активне сальдо зменшилося на 21817818 тис. грн, або майже на 95%, що є надзвичайно небезпечним сигналом для фінансової стійкості підприємства. Зменшення активного сальдо свідчить про втрату фінансового запасу ліквідності та скорочення можливостей підприємства забезпечувати свої поточні зобов'язання без залучення додаткових зовнішніх ресурсів. Це посилює залежність від комерційного кредиту та банківських позик.

Таким чином, результати розрахункового балансу заборгованості ПрАТ «Інгулецький ГЗК» свідчать про формальне збереження активного сальдо розрахунків, однак його різке скорочення внаслідок падіння дебіторської заборгованості на тлі воєнної агресії російської федерації призводить до деградації фінансової рівноваги та зростання ризиків втрати ліквідності. Це підтверджує нагальну необхідність посилення облікового контролю та вдосконалення механізмів управління розрахунками з контрагентами.

Для визначення реальної ліквідності балансу активи підприємства згруповано за ступенем перетворюваності у грошові кошти, а зобов'язання — за термінами їх погашення.

Таблиця 2.4 – Порівняння груп активів і зобов'язань ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за ступенем ліквідності у 2021–2024 рр.

Співвідношення груп	Економічний зміст	2021	2022	2023	2024	Оцінка ліквідності
$A1 \geq P1$	Наявність миттєвих платіжних ресурсів для покриття найтерміновіших зобов'язань	$A1 < P1$	$A1 < P1$	$A1 < P1$	$A1 < P1$	Умова НЕ виконується
$A2 \geq P2$	Можливість покриття короткострокових зобов'язань за рахунок дебіторів	$A2 > P2$	$A2 \geq P2$	$A2 \geq P2$	$A2 \geq P2$	Умова виконується
$A3 \geq P3$	Забезпечення довгострокових зобов'язань запасами	$A3 > P3$	$A3 > P3$	$A3 > P3$	$A3 > P3$	Умова виконується
$A4 \leq P4$	Відповідність необоротних активів власному капіталу	$A4 \leq P4$	$A4 \leq P4$	$A4 \leq P4$	$A4 \leq P4$	Умова виконується

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Аналіз ліквідності балансу ПрАТ «Інгулецький ГЗК» свідчить, що протягом досліджуваного періоду підприємство перебувало у стані умовно ліквідного балансу, що означає здатність покривати більшу частину короткострокових зобов'язань за рахунок оборотних активів, однак без гарантованої миттєвої платоспроможності.

Систематичне порушення нерівності $A1 \geq P1$ вказує на недостатній обсяг грошових коштів для оперативного погашення найтерміновіших зобов'язань. Це

свідчить про підвищену залежність підприємства від своєчасного надходження коштів від дебіторів і потенційні ризики ліквідних розривів.

Переважання швидколіквідних активів (А2) над короткостроковими зобов'язаннями (П2) свідчить про формальну можливість розрахунків у середньостроковій перспективі, проте значна частка дебіторської заборгованості з тенденцією до зменшення у 2023–2024 рр. сигналізує про звуження платіжної бази підприємства. Структура активів характеризується високою питомою вагою необоротних активів, що з одного боку стабілізує виробничий потенціал, а з іншого — знижує гнучкість фінансового маневрування у кризових умовах.

Скорочення грошових коштів у 2023–2024 роках при одночасному збереженні значного обсягу поточних зобов'язань свідчить про посилення тиску на фінансову стійкість підприємства та підвищення чутливості до порушень платіжної дисципліни контрагентів.

Формування ліквідності балансу ПрАТ «Інгулецький ГЗК» відбувається в умовах істотних зовнішніх ризиків, зумовлених повномасштабною війною в Україні та збройною агресією російської федерації, що негативно вплинуло на логістику, експортні операції, надходження виручки та стабільність грошових потоків.

Загальний рівень ліквідності балансу підприємства у 2021–2024 роках можна охарактеризувати як функціонально достатній, але структурно вразливий, що потребує удосконалення системи управління оборотним капіталом і збалансування строків дебіторських та кредиторських розрахунків.

Отже, ліквідність балансу ПрАТ «Інгулецький ГЗК» у 2021–2024 роках характеризується помірним рівнем фінансової збалансованості при одночасній нестачі високоліквідних активів для негайного покриття поточних зобов'язань. Наявна модель ліквідності має компенсаторний характер і формується шляхом перерозподілу дебіторської заборгованості та пролонгації кредиторських зобов'язань. В умовах воєнної економіки це підвищує ризик зниження платоспроможності та обґрунтовує необхідність удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю.

Наступним етапом є аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства. Для аналізу використовуємо дані фінансової звітності за 2022-2024рр.

Таблиця 2.5. – Показники ліквідності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за 2021–2024 рр.

Показник	2021	2022	2023	2024	Абсолютне відхилення 2024/2021	Відносне відхилення 2024/2021, %
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,51	1,46	1,45	1,48	-0,03	-1,8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,44	1,38	1,41	1,44	≈ 0,00	≈ -0,03
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,0032	0,0019	0,0127	0,0068	+0,0036	+114,5

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Аналіз показників ліквідності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» засвідчує, що підприємство протягом 2021-2024 років зберігало формальну здатність до покриття короткострокових зобов'язань за рахунок оборотних активів, що підтверджується значеннями коефіцієнта поточної ліквідності на рівні 1,45–1,51. Водночас незначне його зниження у 2022-2023 роках вказує на поступове звуження фінансового резерву платоспроможності, що є наслідком скорочення обсягів господарської діяльності в умовах повномасштабної війни в Україні та збройної агресії російської федерації.

Коефіцієнт швидкої ліквідності перебував у межах 1,38–1,44, що свідчить про достатній рівень забезпеченості поточних зобов'язань найбільш мобільними активами без урахування запасів. Така стабільність показника свідчить про структурну адаптацію підприємства до кризових умов через оптимізацію складу оборотних активів та зменшення менш ліквідних їх елементів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності є критично низьким протягом усього досліджуваного періоду, не перевищуючи 0,013, що означає практичну відсутність миттєвих грошових ресурсів для погашення короткострокових зобов'язань. Це свідчить про високу залежність підприємства від своєчасності надходження дебіторської заборгованості та необхідність пролонгації платежів постачальникам.

Формальне зростання коефіцієнта абсолютної ліквідності у 2023-2024 роках має компенсаційний характер і пов'язане не зі стійким покращенням грошових потоків, а зі зміною структури поточних зобов'язань та незначним приростом грошових залишків на рахунках підприємства.

Системна диспропорція між достатньою поточною та швидкою ліквідністю і надзвичайно низькою абсолютною ліквідністю свідчить про наявність прихованого ризику неплатоспроможності у випадку порушення режимів надходження коштів від дебіторів, що суттєво підвищує чутливість підприємства до зовнішніх фінансових шоків.

Виявлені тенденції свідчать, що платоспроможність ПрАТ «Інгулецький ГЗК» у досліджуваному періоді має адаптаційний характер і формується не внаслідок стабільного нарощення фінансових ресурсів, а шляхом перерозподілу оборотних активів і управління строками розрахунків з контрагентами в умовах воєнної нестабільності.

Загальний рівень ліквідності підприємства можна охарактеризувати як умовно задовільний у короткостроковій перспективі, проте вразливий у разі поглиблення кризових явищ, подальшого скорочення доходів або дестабілізації грошових потоків.

Отже, показники ліквідності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» у 2021-2024 роках свідчать про збереження мінімально прийнятного рівня поточної платоспроможності, однак критично низький рівень абсолютної ліквідності вказує на відсутність достатнього грошового резерву та підвищену залежність підприємства від своєчасності фінансових надходжень. Умови воєнної економіки, зумовлені збройною агресією російської федерації проти України, посилюють нестабільність грошових потоків і обумовлюють необхідність удосконалення системи управління ліквідністю та підвищення ролі обліково-аналітичного інструментарію в забезпеченні фінансової стійкості підприємства.

Надалі надаємо оцінку показників фінансової стійкості комбінату. У дод. Л наведена таблиця показників фінансової стійкості ПрАТ Інгулецький ГЗК за 2021–2024 роки.

Проведений аналіз показав, що обсяг власних обігових коштів має нестабільну динаміку з виразною тенденцією до звуження. У 2022 році відбулося різке скорочення на 4936,6 млн грн, що свідчить про істотне ослаблення внутрішнього фінансового потенціалу підприємства. Часткове відновлення у 2023 році (+1736,2 млн грн) не змогло компенсувати загальне зниження, а повторне падіння у 2024 році підтверджує тенденцію до виснаження фінансової бази. Такий стан є наслідком скорочення обсягів господарської діяльності в умовах повномасштабної війни в Україні та збройної агресії російської федерації.

Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами знизився з 0,34 у 2021 році до 0,31-0,32 у 2022-2024 роках. Це означає зменшення частки власних джерел у формуванні обігових активів та зростання залежності підприємства від позикових ресурсів, що негативно впливає на рівень фінансової автономії.

Показники маневреності демонструють негативну тенденцію. Маневреність робочого капіталу знизилася з 0,10 до 0,04, що свідчить про втрату гнучкості у структурі фінансування операційної діяльності. Маневреність власних обігових коштів також залишається на низькому рівні, коливаючись у межах 0,00–0,03, що вказує на фактичне обмеження можливостей вільного перерозподілу власного капіталу.

Коефіцієнт забезпечення запасів власними обіговими коштами варіюється від 8,10 до 26,15, що теоретично свідчить про достатність власних ресурсів для покриття матеріальних запасів. Проте зростання цього показника у 2023–2024 роках має не стільки позитивний характер, скільки відображає скорочення самих запасів унаслідок звуження виробничої діяльності.

Коефіцієнт фінансової незалежності знизився у 2023 році до 0,46, що сигналізує про зростання фінансових ризиків. Водночас у 2024 році спостерігається його підвищення до 0,56, що свідчить про часткове відновлення автономії. Зворотна динаміка коефіцієнта фінансової залежності підтверджує нестійкий характер джерел фінансування.

Значення коефіцієнта маневреності власного капіталу знизилося з 0,49 у 2021 році до 0,32 у 2024 році, що є негативною тенденцією та свідчить про зменшення частки мобільного власного капіталу у структурі фінансових ресурсів.

Коефіцієнт фінансової стабільності має хвилеподібну динаміку: зростання у 2022 році до 1,05 змінюється падінням у 2023 році до 0,84, що сигналізує про нестійкість структури капіталу. Показник фінансового левериджу зберігається на низькому рівні, що свідчить про стримане використання позикового капіталу, проте одночасно вказує на обмежені можливості фінансового зростання.

Коефіцієнт фінансової стійкості знизився з 0,59 до 0,50 у період 2021–2023 років, що характеризує поступову деградацію стабільності фінансової структури. Лише у 2024 році спостерігається зростання до 0,62, що може свідчити про адаптаційні зрушення та перегляд структури фінансування.

Отже, фінансова стійкість ПрАТ «Інгулецький ГЗК» у 2021–2024 роках характеризується адаптаційним характером функціонування та поступовим зниженням рівня фінансової автономії. Незважаючи на окремі позитивні зрушення у 2024 році, підприємство залишається у зоні підвищеного фінансового ризику, що обумовлює необхідність формування стратегічних напрямів удосконалення обліку, контролю й управління фінансовими ресурсами в умовах нестабільного економічного середовища.

На рис. 2.2 наведені динаміка змін власних оборотних активів. Власні оборотні активи (ВОА) є ключовим індикатором фінансової стійкості підприємства та визначають реальну здатність суб'єкта господарювання здійснювати операційну діяльність без залучення короткострокових позикових ресурсів. Даний показник формується як різниця між оборотними активами та короткостроковими зобов'язаннями і характеризує рівень автономності фінансування поточної діяльності.

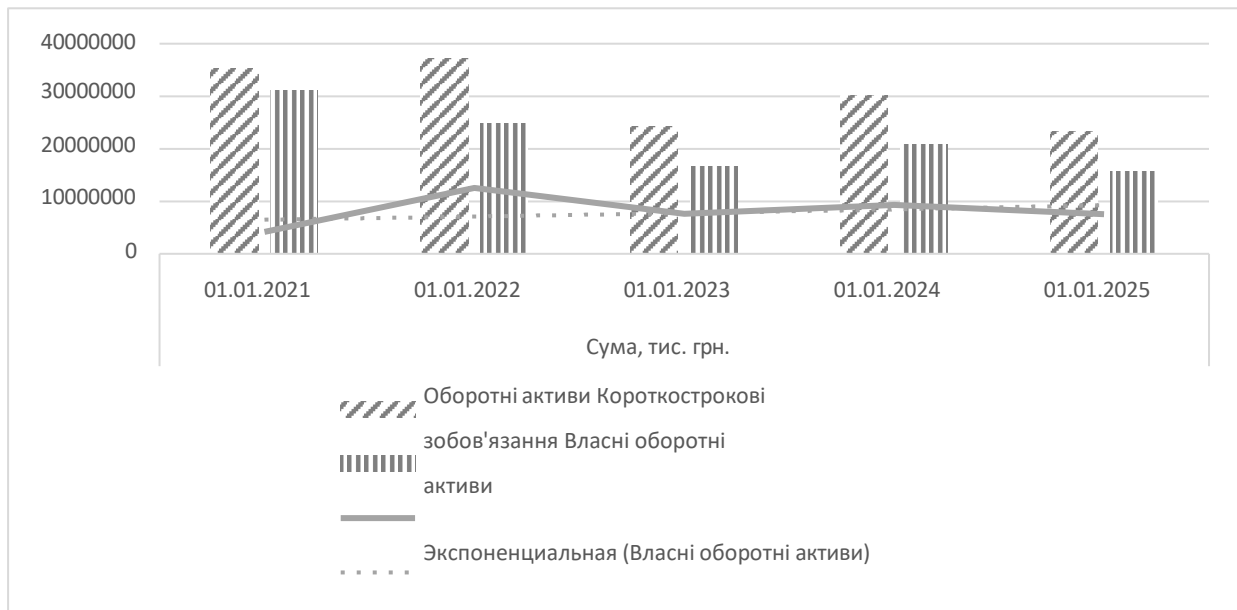

Рисунок 2.2. – Динаміка змін власних оборотних активів

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Графічний аналіз показує чітку тенденцію до системного скорочення власних оборотних активів упродовж усього досліджуваного періоду, що підтверджується експоненціально спадною лінією тренду. У 2021 році рівень власних оборотних активів був відносно високим, що свідчило про достатній запас фінансової автономії та наявність ресурсної бази для самостійного забезпечення операційного циклу. Починаючи з 2022 року спостерігається стійке й прискорене скорочення власних оборотних активів, яке корелює зі зниженням обсягів оборотних активів і одночасним збереженням значного рівня короткострокових зобов'язань. Найбільш критичне зниження фіксується у 2023–2024 роках, що свідчить про звуження внутрішнього фінансового потенціалу підприємства та трансформацію структури фінансування поточної діяльності в бік підвищення залежності від зовнішніх джерел.

Експоненціальний характер лінії тренду вказує на не просто поступове, а прискорене погіршення показника власних оборотних активів, що є негативною ознакою для фінансової стабільності в довгостроковій перспективі.

Формування експоненціальної спадної залежності показника підтверджує наявність системної кризи оборотного капіталу, а не короткострокових коливань, що має довгострокові негативні наслідки для стабільності функціонування підприємства.

Скорочення власних оборотних активів призводить до зростання фінансових ризиків, підвищення залежності від позикових ресурсів та посилення ймовірності виникнення дефіциту ліквідності у випадку погіршення платіжної дисципліни контрагентів.

Виявлена тенденція є прямим наслідком впливу макроекономічної нестабільності, сформованої повномасштабною війною в Україні та збройною агресією російської федерації, що обмежила виробничі можливості та знизила конкурентоспроможність підприємства. Подальше збереження такої динаміки може призвести до переходу підприємства у зону фінансової нестійкості, що вимагатиме зовнішньої фінансової підтримки або глибокої реструктуризації грошових потоків.

Отже, тенденція скорочення власних оборотних активів ПрАТ «Інгулецький ГЗК», зафіксована у 2021–2024 роках, свідчить про поступове згортання фінансового резерву операційної стійкості підприємства. Така динаміка формує підвищений ризик втрати ліквідності та переходу до залежної моделі фінансування, що вимагає негайного впровадження заходів з удосконалення управління оборотним капіталом і посилення обліково-аналітичного контролю за його формуванням.

У додатку М наведено аналіз динаміки чистого прибутку ПрАТ "Інгулецький ГЗК" за 2021-2024 роки.

Аналіз фінансових результатів ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за 2021–2024 роки свідчить про суттєву трансформацію фінансово-господарської діяльності підприємства, що проявляється у різко вираженому погіршенні ключових показників та переході від високоприбуткового функціонування до збитковості. Динаміка фінансових результатів дозволяє виділити кілька ключових тенденцій і причинно-наслідкових зв'язків.

Аналіз динаміки операційного результату свідчить про істотне зниження ефективності основної діяльності підприємства. Якщо у 2021 році операційний прибуток становив 24448859 тис. грн, то вже у 2022 році він зменшився до 2779544 тис. грн, що відповідає падінню приблизно на 89%. У 2023 році

прибуток скоротився до 409627 тис. грн (додаткове зниження на 85% порівняно з 2022 р.). У 2024 році підприємство вже зазнало операційного збитку в сумі 683239 тис. грн, що характеризує повну втрату операційної прибутковості. Така динаміка вказує на суттєве погіршення рентабельності виробничої діяльності та значні зовнішні та внутрішні обмеження у функціонуванні підприємства.

Фінансові доходи демонструють стійку тенденцію до зниження. У 2021 році їх обсяг становив 816194 тис. грн, тоді як у 2022 році він скоротився до 12005 тис. грн, тобто зменшився майже на 99%. У 2023 році доходи зросли до 34463 тис. грн (підвищення на 187%), однак цей приріст має технічний характер, адже базовий рівень у 2022 році був критично низьким. У 2024 році фінансові доходи знову зменшилися до 9155 тис. грн, що свідчить про обмеженість інвестиційної активності підприємства та відсутність стабільних альтернативних джерел фінансових надходжень.

Фінансові витрати протягом аналізованого періоду характеризуються. Якщо у 2021 році їх о зростанням. Обсяг фінансових витрат становив 321855 тис. грн, то у 2022 році вони різко зросли до 3829517 тис. грн, тобто збільшилися більш ніж у 11 разів. У 2023 році фінансові витрати знизилися до 641643 тис. грн, що свідчить про зменшення на 83%, проте у 2024 році знову відбулося зростання до 932870 тис. грн (+ 45%). Така нестабільність вказує на підвищення боргового навантаження, чутливість до зміни вартості капіталу та зростання ризиковості фінансового середовища.

У 2021 році підприємство отримало значний прибуток до оподаткування у сумі 24943198 тис. грн. Однак у 2022–2024 роках підприємство вже формує лише збитковий результат: у 2022 р. – 1037968 тис. грн, у 2023 р. – 197553 тис. грн, а у 2024 р. – 1606954 тис. грн. Динаміка демонструє у 2023 році збиток тимчасово зменшився на 81%, але у 2024 році він знову різко збільшився у 8 разів. Такий коливальний характер збитковості свідчить про нестабільність діяльності та високий рівень впливу зовнішніх шоків.

У 2021 році сума податку становила –4497097 тис. грн (від’ємне значення пояснюється коригуваннями попередніх періодів). У 2022 році підприємство вже

сплатило 186709 тис. грн, а у 2023 році — 30317 тис. грн. У 2024 році податок знову збільшився до 288957 тис. грн (понад 9-кратне зростання). Така динаміка свідчить про суттєві зміни у податкових нарахуваннях, пов'язаних зі збитковістю, відстроченими зобов'язаннями та змінами у податковій базі.

У 2021 році чистий прибуток становив 20 46101 тис. грн, що відображає надзвичайно високий рівень прибутковості. У 2022 році підприємство зафіксувало чистий збиток у розмірі 851259 тис. грн, у 2023 році — 167236 тис. грн, тоді як у 2024 році збиток зріс до 1317997 тис. грн.

Темпи змін показують у 2023 році збиток зменшився на 80 %, а у 2024 році знову зріс на 788 %, що свідчить про різке погіршення фінансових результатів.

Отже, підприємство перейшло у фазу стійкої збитковості, що потребує структурних змін у фінансово-господарській діяльності.

Таким чином, динаміка чистого прибутку ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за 2021–2024 роки демонструє різке погіршення фінансових результатів та перехід від високої прибутковості до стійкої збитковості. Після максимальних фінансових показників у 2021 році підприємство вже у 2022 році зазнало суттєвого скорочення прибутку та формування значного чистого збитку. Основною причиною такого зламу стала військова агресія росії, яка призвела до порушення логістичних маршрутів, падіння експортних можливостей та зростання виробничих витрат. У 2023 році спостерігалось часткове пом'якшення негативної динаміки, проте повернутися до прибутковості підприємству не вдалося. У 2024 році збитковість знову суттєво зросла, що свідчить про збереження високого рівня зовнішніх ризиків та нестабільності. Загалом результати аналізу підтверджують, що фінансовий стан підприємства знаходиться під значним впливом воєнних факторів і потребує комплексних заходів з посилення фінансової стійкості та оптимізації діяльності.

Узагальнення результатів динаміки чистого прибутку дає підстави стверджувати, що фінансовий стан ПрАТ «Інгулецький ГЗК» зазнав суттєвих коливань під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, насамперед через військову агресію росії, яка різко змінила умови діяльності підприємства. Для

глибшого розуміння ефективності використання ресурсів та джерел фінансування доцільно проаналізувати показники прибутковості за 2020–2024 роки.

Таблиця 2.6 – Аналіз рентабельності ПрАТ "Інгулецький ГЗК" за 2022-2024 рр.

Показник	2022	2023	Абс. відхил.	Відносне, %	2024	Абс. відхил.	Відносне, %
Рентабельність продукції	–6,7%	–2,0%	+4,7%	+70%	–16,9%	–14,9%	–745%
Рентабельність операційної діяльності	21,9%	4,8%	–17,1%	–78%	–8,8%	–13,6%	–283%
ROA	–2,3%	–0,4%	+1,9%	+83%	–3,2%	–2,8%	–700%
ROE	–4,5%	–0,9%	+3,6%	+80%	–5,6%	–4,7%	–522%

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності

Рентабельність продукції у 2022 році становила –6,7%, що свідчить про збитковість реалізації в умовах падіння попиту та зростання собівартості. У 2023 році показник покращився до –2,0%, що означає певне зменшення збитковості та часткову адаптацію підприємства до воєнних умов. Проте у 2024 році чиста маржа різко погіршилася до –16,9%, що вказує на суттєве зростання витрат і погіршення фінансового результату від реалізації продукції.

У 2022 році рентабельність операційної діяльності становила 21,9%, що відображало ще достатньо високу ефективність основної діяльності підприємства. У 2023 році показник знизився до 4,8%, що свідчить про різке скорочення обсягів операційного прибутку та погіршення продуктивності діяльності. У 2024 році рентабельність стала від’ємною (–8,8%), що сигналізує про збитковість процесу виробництва та втрату підприємством операційної стійкості.

Рентабельність активів у 2022 році становила –2,3%, що свідчить про неспроможність активів генерувати позитивний фінансовий результат в умовах воєнних обмежень. У 2023 році ROA незначно покращився до –0,4%, однак все ще залишався від’ємним. У 2024 році показник знову погіршився до –3,2%, що демонструє збільшення збитків і зниження ефективності використання активів підприємства.

У 2022 році рентабельність власного капіталу складала $-4,5\%$, що свідчить про збитковість вкладених ресурсів підприємства. У 2023 році показник дещо покращився до $-0,9\%$, однак залишився негативним. У 2024 році ROE знизився до $-5,6\%$, що означає зростання збитковості власного капіталу та погіршення фінансової результативності для акціонерів.

Результати аналізу рентабельності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» за 2022–2024 роки свідчать про системне зниження ефективності діяльності підприємства, що проявляється у від’ємних значеннях усіх ключових показників прибутковості. Рентабельність продукції, операційної діяльності, активів і власного капіталу демонструє нестійку динаміку та відображає збитковість як основної діяльності, так і використання ресурсної бази підприємства. Негативні тенденції зумовлені погіршенням ринкових умов, зростанням собівартості та суттєвим впливом військової агресії росії, яка призвела до логістичних обмежень і падіння обсягів реалізації. Загалом рентабельність підприємства перебуває у кризовому стані та потребує впровадження комплексних заходів щодо підвищення фінансової стійкості й операційної ефективності.

Аналіз основних економічних показників діяльності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» засвідчує суттєве погіршення фінансово-економічного стану підприємства протягом останніх років. Спостерігається зниження обсягів реалізації, падіння прибутковості та зростання збитковості, що свідчить про втрату ефективності операційної діяльності й посилення фінансових ризиків. Негативна динаміка ключових показників значною мірою зумовлена воєнною агресією росії, яка призвела до руйнування логістики, скорочення ринків збуту та підвищення витрат. Загалом результати аналізу вказують на необхідність глибокої модернізації виробничих процесів і впровадження антикризових заходів для стабілізації фінансової діяльності підприємства.

2.3 Оцінка організації бухгалтерського обліку на підприємстві

Організація бухгалтерського обліку є важливою складовою ефективного функціонування будь-якого суб'єкта господарювання. Вона передбачає встановлення структурної побудови облікової служби, вибір оптимальної форми обліку, а також упровадження облікової політики, що відповідає специфіці діяльності підприємства та чинному законодавству України. Основою організації бухгалтерського обліку є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [22], який визначає загальні принципи ведення обліку та відповідальність за його достовірність.

У сучасних умовах ведення бізнесу організація бухгалтерського обліку трансформується під впливом цифрових технологій, автоматизації процесів та активного впровадження аутсорсингових моделей управління. Зростання обсягів обробки даних, необхідність своєчасного прийняття рішень та інтеграція облікової інформації з управлінською потребують від підприємств використання інноваційних рішень, серед яких провідне місце посідають інформаційні системи управління підприємством, зокрема SAP.

Так, згідно з дослідженнями у роботах [23]-[24], ефективність організації бухгалтерського обліку безпосередньо впливає на якість фінансової звітності, рівень податкової дисципліни та оперативність управлінських рішень. Водночас, у контексті глобалізації та цифрової трансформації, роль автоматизованих систем набуває ключового значення для забезпечення прозорості та надійності облікових даних.

У практичній площині організація обліку має базуватися на принципах раціональності, системності, безперервності, відповідності законодавству та адаптивності до змін зовнішнього середовища. Відповідно до НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [25], система обліку повинна забезпечувати повне, достовірне, своєчасне та неупереджене відображення інформації про фінансовий стан підприємства.

Таким чином, якісна організація бухгалтерського обліку - це не лише дотримання вимог нормативно-правових актів, а й стратегічний інструмент управління, що забезпечує сталий розвиток підприємства в умовах ринку. Практична реалізація зазначених принципів обліку набуває особливого значення в діяльності підприємств, які функціонують у складних умовах багаторівневого корпоративного управління. Одним із прикладів ефективної організації облікової системи з використанням сучасних управлінських підходів є товариство з обмеженою відповідальністю «МЕТІНВЕСТ БІЗНЕС СЕРВІС», яке виконує функції централізованого сервісного провайдера у межах великої промислової групи.

ТОВ «МЕТІНВЕСТ БІЗНЕС СЕРВІС» - дочірнє підприємство Групи Метінвест, яке надає централізовані аутсорсингові послуги у сфері бухгалтерського, податкового обліку, а також кадрового адміністрування для компаній групи. Основною метою функціонування підприємства є підвищення ефективності облікових процесів, зниження витрат на облік та стандартизація фінансової інформації у межах холдингу. Організаційна модель передбачає чітку вертикаль підпорядкування, централізовану обробку даних та стандартизацію облікових процедур. Такий підхід дозволяє досягти високого рівня уніфікації та контролю в межах великого корпоративного середовища [26].

У сучасних умовах підприємства дедалі частіше вдаються до передачі облікових функцій на аутсорсинг як до ефективного управлінського рішення, що дозволяє зосередити ресурси на основній діяльності та оптимізувати адміністративні витрати.

Аутсорсинг бухгалтерських функцій — це передання частини або всіх завдань з ведення бухгалтерського обліку сторонній організації, яка має відповідний досвід, кваліфікацію та технічне забезпечення. Такий підхід дозволяє забезпечити:

- зниження витрат на персонал та програмне забезпечення;
- підвищення якості та точності облікових даних;
- відповідність обліку чинному законодавству;

- гнучкість у реагуванні на зміни зовнішнього середовища [27].

У діяльності ТОВ «МЕТІНВЕСТ БІЗНЕС СЕРВІС» модель аутсорсингу реалізується через централізацію облікових процесів для підприємств групи «Метінвест». Це дозволяє створити єдину облікову політику, забезпечити уніфікований підхід до складання звітності та зменшити ризики порушень податкової дисципліни.

На думку дослідників [28, с. 65], аутсорсинг у сфері обліку є ефективним рішенням у великих корпораціях, де важливо дотримуватись єдиного стандарту обліку, зменшувати витрати на підтримку багаточисельних бухгалтерських служб, а також спростити інтеграцію звітності для внутрішнього і зовнішнього використання.

Разом із тим, аутсорсинг вимагає:

- високої якості договірних відносин між сторонами;
- доступу до чутливої інформації, що потребує надійного захисту;
- контролю за дотриманням строків та стандартів обслуговування.

Отже, у випадку ТОВ «МЕТІНВЕСТ БІЗНЕС СЕРВІС» аутсорсинг бухгалтерських функцій є частиною стратегії централізованого управління фінансами, що дає змогу досягти підвищеної ефективності, прозорості й контрольованості облікових процесів.

Ефективна організація бухгалтерського обліку в сучасних умовах неможлива без використання потужного програмного забезпечення. У ТОВ «МЕТІНВЕСТ БІЗНЕС СЕРВІС» для автоматизації облікових процесів використовується інтегрована ERP-система SAP, яка забезпечує повний цикл облікових та управлінських функцій.

Система SAP є глобальним лідером серед ERP. Основні модулі SAP, які використовуються у бухгалтерському обліку:

FI (Financial Accounting) - модуль для ведення фінансового обліку, розрахунків з контрагентами, обліку основних засобів;

CO (Controlling) - модуль управлінського обліку та контролю витрат;

MM (Materials Management) - облік запасів, матеріалів, закупівель;

HCM (Human Capital Management) - для обліку кадрів і нарахування заробітної плати.

У дослідженнях [29, с. 34] зазначено, що використання ERP-систем типу SAP дозволяє не лише автоматизувати рутинні операції, а й створити інформаційне середовище для прийняття управлінських рішень, побудови єдиної фінансової аналітики та зниження людського фактору в обліку.

Отже, організація бухгалтерського обліку на ПАТ ІнГЗК вирізняється високим рівнем стандартизації, централізації та автоматизації облікових процесів. Застосування аутсорсингової моделі та інтегрованої ERP-системи SAP забезпечує ефективність, своєчасність і достовірність фінансової інформації. Такий підхід сприяє не лише дотриманню нормативних вимог, а й підтримці стратегічних управлінських рішень у межах корпоративної структури, що є ключовим фактором сталого розвитку та конкурентоспроможності підприємства.

2.4 Методика бухгалтерського обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві

Організація бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками має базуватись на принципах обґрунтованості, своєчасності та прозорості. Зобов'язання, що виникають унаслідок постачання товарів або надання послуг, відображаються в обліку підприємства як кредиторська заборгованість та становлять суттєву частину поточних зобов'язань [22].

ПАТ «ІНГЗК» як підприємство публічного інтересу та учасник Групи «Метінвест» веде бухгалтерський облік та складає фінансову звітність відповідно до МСФЗ (IFRS). Це передбачає застосування принципів обліку та розкриття інформації, викладених у таких ключових стандартах:

IAS 1 «Подання фінансової звітності»,

IFRS 9 «Фінансові інструменти»,

IAS 37 «Зобов'язання, умовні зобов'язання та умовні активи»,

IFRS 10 «Консолідована фінансова звітність».

Завданнями обліку розрахункових операцій з постачальниками і підрядниками на ПАТ «ІНГЗК» є забезпечення своєчасного, достовірного та повного відображення зобов'язань підприємства перед контрагентами за

отримані товари, роботи чи послуги. Це включає ведення синтетичного та аналітичного обліку за кожним постачальником, контроль дотримання умов договорів, фіксацію фактів поставок на підставі первинних документів та забезпечення відповідності даних обліку вимогам МСФЗ, зокрема IFRS 9 та IAS 1.

Особливе значення має автоматизація облікових процесів за допомогою SAP, яка дозволяє ефективно здійснювати контроль за термінами розрахунків, валютними ризиками, авансами та поверненнями. Облік повинен також сприяти формуванню обґрунтованої фінансової звітності, як індивідуальної, так і консолідованої, в межах Групи «Метінвест», а також бути базою для управлінського аналізу кредиторської заборгованості та прийняття рішень щодо фінансової стабільності підприємства.

ПАТ «ІНГЗК» як велике підприємство, що входить до складу Групи «Метінвест», веде облік відповідно до вимог IFRS. Це обумовлює застосування методики обліку зобов'язань, зокрема розрахунків з постачальниками та підрядниками, відповідно до положень IFRS 9 «Фінансові інструменти», IAS 1 «Подання фінансової звітності» та IAS 37 «Зобов'язання, умовні зобов'язання та умовні активи».

У зв'язку з цим, при веденні обліку на підприємстві забезпечується розмежування поточних і довгострокових зобов'язань, оцінка фінансових інструментів за амортизованою собівартістю, а також розкриття відповідної інформації у примітках до звітності відповідно до МСФЗ.

Відповідно до вимог МСФЗ, зобов'язання в операціях із пов'язаними сторонами мають оцінюватися та визнаватися на тих самих засадах, що й зобов'язання за стандартними комерційними операціями, але з обов'язковим розкриттям економічної сутності таких операцій, незалежно від юридичної форми (IAS 24). Усі транзакції між пов'язаними сторонами підлягають розкриттю, включно з умовами, які відрізняються від ринкових.

У контексті облікової політики ПРАТ «ІНГЗК» (дод. Н) зазначено, що фінансові зобов'язання, включаючи розрахунки з пов'язаними сторонами,

первісно оцінюються за справедливою вартістю, а надалі — за амортизованою вартістю з використанням методу ефективної процентної ставки. У випадках, коли зобов'язання виникає внаслідок надання позики чи закупівлі без відсотків або за заниженою ставкою, різниця між справедливою вартістю зобов'язання та фактичною сумою визнається як дохід або витрата поточного періоду.

Крім того, якщо зобов'язання укладене на неринкових умовах, оцінка справедливої вартості здійснюється з використанням дисконтованих грошових потоків, а також із залученням ринкових індикаторів (ставки безризикового прибутку, премії за ліквідність, ризик контрагента тощо).

Відповідно до облікової політики ПРАТ «ІНГЗК» (див. дод.М), підприємство веде облік зобов'язань, зокрема кредиторської заборгованості, згідно з вимогами Міжнародних стандартів фінансової звітності, зокрема IFRS 9 «Фінансові інструменти» та IAS 24 «Розкриття інформації про пов'язані сторони».

Зобов'язання, включаючи кредиторську заборгованість перед постачальниками, підрядниками та іншими контрагентами, визнаються у звітності при виконанні таких критеріїв:

- наявність юридичного або конструктивного зобов'язання;
- очікуване вибуття ресурсів підприємства для його погашення;
- можливість достовірної оцінки зобов'язання.

Згідно з обліковою політикою, кредиторська заборгованість первісно оцінюється за справедливою вартістю, а в подальшому — за амортизованою собівартістю, з урахуванням методу ефективної процентної ставки. Це відповідає вимогам IFRS 9 щодо оцінки фінансових зобов'язань.

У випадку відтермінування платежів або надання постачальниками пільгових умов, підприємство дисконтує майбутні платежі, визнаючи відповідні фінансові витрати протягом строку зобов'язання. Якщо ж зобов'язання виникає у межах групи компаній, як у випадку операцій з пов'язаними сторонами, оцінка проводиться за справедливою вартістю, навіть якщо грошові потоки не є ринковими. Крім того, у політиці передбачено, що кредиторська заборгованість

не підлягає переоцінці, окрім випадків суттєвого перегляду умов або реструктуризації. Заборгованість, строк позовної давності якої сплив, підлягає списанню з одночасним визнанням доходу.

Такі підходи забезпечують відповідність обліку принципам обачності, послідовності та повного розкриття інформації, що є базовими засадами підготовки фінансової звітності відповідно до МСФЗ у межах групи компаній.

Відповідно до загальноприйнятої практики, облік розрахунків на ПАТ ІнГЗК ведеться із застосуванням рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» (дод П) та відповідних субрахунків. Згідно з Планом рахунків передбачено кілька субрахунків, що дають змогу деталізувати зобов'язання за видами контрагентів та умовами договорів див. дод П:

Субрахунок 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» призначено для ведення обліку зобов'язань перед резидентами України за поставлені матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги. На ньому відображаються операції за внутрішніми контрактами, у національній валюті, включаючи попередню оплату, приймання товарів та остаточні розрахунки. Залишок по цьому рахунку на кінець періоду відображає кредиторську заборгованість підприємства перед резидентами, у додатку Р наведені бухгалтерські проведення.

Субрахунок 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» (див. дод. П) використовується для обліку розрахунків за імпортними контрактами, укладеними з нерезидентами. Операції на цьому субрахунку здійснюються в іноземній валюті з подальшим перерахунком у гривню на дату здійснення операції, а також на дату балансу. У разі коливань валютного курсу виникають курсові різниці, які відображаються у складі доходів або витрат звітного періоду відповідно до П(С)БО 21 або IAS 21 (якщо звітність ведеться за МСФЗ).

Субрахунок 633 «Розрахунки ПФГ» (промислово-фінансова група) застосовується для обліку розрахунків з учасниками єдиної корпоративної структури, тобто іншими підприємствами, що входять до складу групи «Метінвест». Зокрема, цей субрахунок використовується для

внутрішньогрупових постачань, надання послуг або передачі активів. Усі розрахунки, що обліковуються на 633 рахунку, підлягають виключенню при складанні консолідованої звітності відповідно до IFRS 10.

Таблиця 2.7. – Бухгалтерські проведення за субрахунком 633

№	Зміст операції	Дт	Кт	Первинні документи
1	Отримано товар/послугу від підприємства ПФГ	20, 22, 23, 91	633	накладна ТМЦ, ЛЗК
2	Перераховано аванс підприємству ПФГ	633	311, 313	Платіжне доручення на авансовий платіж у межах ПФГ
3	Проведено взаємозалік зобов'язань між підприємствами ПФГ	633	633	Бухгалтерська довідка або акт на залік між компаніями групи
4	Визнано курсову різницю при перерахунку зобов'язання (якщо операція в валюті)	945/714	633 або 633	Бухгалтерська довідка - залежно від курсової різниці (позитивна/негативна)
5	Погашено заборгованість перед підприємством ПФГ (грошовий розрахунок)	633	311, 321	Виписка банку
6	Списано безнадійну кредиторську заборгованість по ПФГ	633	717	Бухгалтерська довідка, акт - за рішенням підприємства (строк давності сплив)
7	Визнано дохід/витрати від різниці між ринковою і договірною вартістю послуг	949/719	633	Бухгалтерська довідка (якщо умови операції не ринкові (згідно з МСФЗ))

Джерело: складено автором самостійно

Ведення окремого субрахунку для таких операцій дозволяє забезпечити прозорість внутрішньогрупових потоків, відокремлення їх від зобов'язань перед сторонніми контрагентами та формування точної міжфірмової звірки на рівні корпоративної структури.

Таким чином, бухгалтерські проведення щодо розрахунків з постачальниками та підрядниками забезпечують систематичне відображення змін у зобов'язаннях підприємства залежно від етапів виконання договору. Однак належне формування таких записів є неможливим без своєчасного і повного документального підтвердження кожної операції. Саме первинні документи виступають підставою для визнання зобов'язань у бухгалтерському

обліку відповідно до принципів достовірності, обачності та своєчасності, що закріплені у МСФЗ та обліковій політиці підприємства.

Правильна організація документального оформлення розрахунків з постачальниками та підрядниками є базовою умовою для достовірного відображення зобов'язань у бухгалтерському обліку відповідно до вимог МСФЗ (IFRS) або національних стандартів. Документи є не лише юридичним підтвердженням господарських операцій, а й основою для формування облікових записів у системі SAP, що застосовується на ПАТ «ІНГЗК».

Для визнання зобов'язання перед постачальником або підрядником необхідна наявність повного пакета первинних документів, який включає:

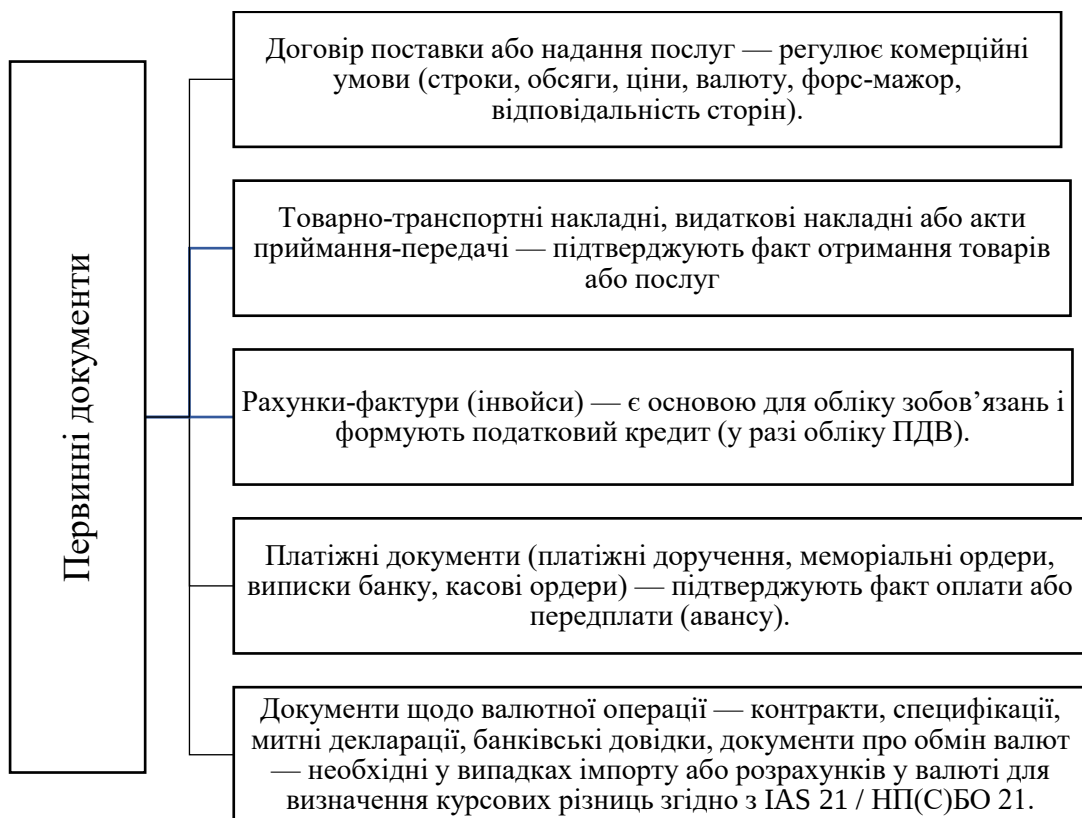

Рисунок 2.3. – Первинні документи, що підтверджують операції з постачальниками та підрядниками

Джерело: складено автором самостійно

У сучасних умовах ефективного функціонування підприємств гірничо-металургійного комплексу, таких як ПАТ «ІНГЗК», ключове значення має застосування інтегрованих інформаційних систем для обліку, контролю та управління фінансовими потоками. ТОВ «МІБС» для ведення обліку використовують ERP-систему SAP. Дана система забезпечує повну

автоматизацію процесів обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками відповідно до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Програма формує не лише загальний реєстр зобов'язань, а й автоматизує розподіл за центрами витрат, договорами та видами продукції, що підвищує якість аналітичного обліку. Ключову роль у веденні обліку розрахунків із постачальниками та підрядниками у SAP відіграє процес Order to Cash (O2C), який у системі представлений через модуль Sales and Distribution (SD). Як зазначено у професійному огляді [33], O2C є “серцем” операційного циклу та охоплює увесь процес – від створення замовлення на закупівлю до фактичної оплати постачальнику.

У структурі SAP функціонують взаємопов'язані модулі, які забезпечують наскрізну автоматизацію обліку зобов'язань, зокрема:

- FI (Financial Accounting) - модуль фінансового обліку, що охоплює облік кредиторської заборгованості, формування проводок, платежів, закриття періоду та підготовку фінансової звітності;
- MM (Materials Management) - управління матеріальними потоками та закупівлями, включно з обліком поставок і формуванням зобов'язань;
- SD (Sales and Distribution) - управління процесами продажу, взаємопов'язаними з формуванням дебіторської та кредиторської заборгованості;
- SAP Ariba / Supplier Management - модуль для цифрового управління відносинами з постачальниками (SRM), зокрема в частині кваліфікації, оцінки, контрактації, моніторингу виконання умов.

Усі модулі інтегруються в єдине інформаційне середовище, що дозволяє повністю контролювати кожен етап взаємодії з контрагентами: від реєстрації замовлення до проведення остаточних розрахунків.

Процес Order-to-Cash у SAP охоплює всі етапи обліку зобов'язань перед постачальниками та підрядниками у межах циклу Procure-to-Pay-тобто від запиту на закупівлю до остаточного погашення зобов'язань. Бізнес-процес є ключовим елементом модуля SAP SD (Sales and Distribution) і тісно інтегрується з модулями FI (фінансовий облік) та MM (управління матеріальними потоками).

В таблиці 2.8. наведена послідовністю стандартних документів, які автоматично генеруються в системі та супроводжують кожен етап операційного циклу пов'язаний з обліком кредиторської заборгованості .

Таблиця 2.8. – Документообіг процесу Procure-to-Pay (P2P) в системі SAP для постачальників та підрядників

№	Етап	Документ SAP	Призначення
1	Формування потреби	Purchase Requisition (PR)	Внутрішній запит на закупівлю товарів чи послуг
2	Замовлення на закупівлю	Purchase Order (PO)	Офіційне замовлення постачальнику з усіма умовами
3	Підтвердження постачальником	Order Acknowledgement	Підтвердження прийняття замовлення до виконання
4	Отримання товару/послуг	Goods Receipt (GR) або Service Entry Sheet (SES)	Відображення надходження товару або акту виконаних послуг
5	Отримання рахунка від постачальника	Invoice Receipt (IR)	Занесення рахунка до системи SAP та формування зобов'язання
6	Фінансове відображення зобов'язання	FI-Document	Автоматичне створення бухгалтерської проводки на 631/632/633
7	Оплата постачальнику	Outgoing Payment	Проведення платежу через банк, закриття кредиторської заборгованості
8	Закриття циклу	Clearing Document	Повне погашення заборгованості у системі

Джерело: складено автором на основі [33]

Кожен з вищезазначених документів є технічно інтегрованим із попереднім і наступним етапом, що дозволяє мінімізувати помилки, дублювання інформації та затримки у документообігу. Автоматичне формування бухгалтерських проведення у SAP на основі комерційних операцій забезпечує високу точність відображення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Крім того, завдяки цьому процесу SAP підтримує електронний контроль за виконанням контрактів, а також аналітичне відстеження статусу замовлень, доставок і оплати в режимі реального часу, що сприяє підвищенню прозорості бізнес-процесів і фінансової дисципліни підприємства.

Згідно з IAS 1 , ПАТ ІнГЗК відображає зобов'язання за розрахунками з постачальниками та підрядниками у складі поточних зобов'язань, якщо вони підлягають погашенню протягом 12 місяців після дати звітності. Якщо зобов'язання мають строк понад 12 місяців — вони класифікуються як довгострокові [11].

Відповідно до IFRS 9, всі зобов'язання, що виникають у результаті договорів постачання, розглядаються як фінансові інструменти. Вони повинні обліковуватись за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка, якщо інше не передбачено (наприклад, не оцінюються за справедливою вартістю через прибутки або збитки). На ПАТ «ІНГЗК» ці зобов'язання формують значну частину короткострокової кредиторської заборгованості та обліковуються в системі SAP у режимі реального часу, що дозволяє забезпечити їх точне та своєчасне відображення у фінансовій звітності.

Крім того, IAS 37 регулює визнання резервів або розкриття умовних зобов'язань, якщо підприємство має сумнів щодо можливості погашення певного зобов'язання або існує ризик судового розгляду щодо заборгованості. В таблиці 2.9 наведено відображення розрахунків з постачальниками та підрядниками у звітності ПАТ ІНГЗК

Таблиця 2.9. - Відображення зобов'язань перед постачальниками у звітності за МСФЗ на і ПАТ «ІНГЗК»

№	Параметр відображення	Зміст / Пояснення	Відповідний стандарт
1	Класифікація	Фінансове зобов'язання, яке оцінюється за амортизованою собівартістю	IFRS 9, п. 4.2.1
2	Балансове відображення	У складі поточних зобов'язань – рядок «Торгова та інша кредиторська заборгованість»	IAS 1, п. 77
3	Первісне визнання	На дату отримання товару або послуги, згідно з первинними документами	IFRS 9, п. 5.1.1
4	Оцінка на дату балансу	За амортизованою собівартістю; у валюті – з перерахунком за курсом НБУ	IFRS 9, IAS 21
5	Курсові різниці	Визнаються у складі операційних доходів/витрат (прибутки/збитки)	IAS 21, п. 28
6	Розкриття у Примітках	- Загальна сума заборгованості - Розподіл за строками - Валюта договору - Природа зобов'язань	IFRS 7, пп. 31–42
7	Реструктуризація боргу	Відображається як модифікація фінансового інструменту. При суттєвих змінах — припинення старого зобов'язання і визнання нового	IFRS 9, п. 5.4.3
8	Пов'язані сторони	Окреме розкриття зобов'язань за операціями з пов'язаними сторонами	IAS 24, п. 18
9	Інструменти управління ризиком	Розкривається інформація про валютний, ліквідний ризик, ризик неплатежу	IFRS 7, п. 31–42
10	Програмне відображення	Автоматично відображається у SAP FI: з генеруванням бухгалтерських проводок за 631, 632, 633 рахунками	SAP FI/MM, налаштування облікової політики

Джерело: складено автором на основі [11]

Оскільки ПАТ «ІНГЗК» є частиною корпоративної структури Групи «Метінвест», підприємство не лише складає індивідуальну фінансову звітність, а й входить до консолідованої фінансової звітності Групи, що формується відповідно до МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність».

У цьому контексті розрахунки з постачальниками та підрядниками відображаються у фінансовій звітності з урахуванням таких особливостей:

- усередині групи (внутрішньогрупові розрахунки) — усі взаємні зобов'язання між підприємствами групи (наприклад, між ІНГЗК та іншими підприємствами Метінвесту) виключаються під час складання консолідованої звітності відповідно до вимог п. В86 МСФЗ 10;
- зовнішні зобов'язання перед сторонніми постачальниками/підрядниками - відображаються у повному обсязі у складі поточних зобов'язань на консолідованому рівні;
- курсові різниці, резерви, модифікації умов оплати- оцінюються відповідно до вимог IFRS 9 на рівні кожного суб'єкта та відображаються у консолідованій звітності, якщо мають суттєвий вплив;
- У примітках до консолідованої фінансової звітності Групи «Метінвест» зазвичай подається деталізація кредиторської заборгованості, у тому числі за термінами (aging schedule), сумами, валютами, контрагентами та структурними одиницями [11].

Консолідація звітності потребує уніфікованого підходу до ведення обліку, застосування єдиної облікової політики за МСФЗ, а також постійної зв'язки між підприємствами групи для забезпечення точності виключень. ERP-система SAP, яку використовують підприємства групи, зокрема ПАТ «ІНГЗК», забезпечує ефективну інтеграцію облікових даних і автоматизацію консолідації.

Система оподаткування операцій з постачальниками та підрядниками є ключовим елементом у загальній структурі обліку зобов'язань підприємства. Для платників податку на додану вартість (ПДВ), таких як ПАТ «ІНГЗК», при здійсненні господарських операцій з резидентами й нерезидентами України застосовуються положення розділу V Податкового кодексу України (далі –

ПКУ). Основним об'єктом оподаткування у таких випадках є сума ПДВ, що включена до вартості придбаних товарів, робіт і послуг, і яка, за певних умов, формує податковий кредит.

Відповідно до п. 198.1 ПКУ, податковий кредит – це сума, на яку платник ПДВ має право зменшити податкові зобов'язання у звітному періоді. При цьому згідно з п. 198.2 ПКУ, право на податковий кредит виникає на дату першої події:

- або на дату здійснення попередньої оплати (авансу) постачальнику;
- або на дату отримання товарів, робіт, послуг.

Важливою умовою реалізації цього права є своєчасна реєстрація податкової накладної постачальником у Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН). Відповідно до п. 198.6 ПКУ, відсутність зареєстрованої податкової накладної унеможливорює відображення суми ПДВ у складі податкового кредиту.

Таким чином, лише за одночасної наявності факту здійснення господарської операції (перша подія) та реєстрації податкової накладної у ЄРПН, підприємство отримує право на зменшення своїх зобов'язань перед бюджетом.

Окрему категорію становлять операції з імпорту товарів і послуг. У разі імпорту товарів, ПАТ ІнГЗК податок сплачується на митниці при перетині кордону. Після здійснення митного оформлення підприємство на підставі митної декларації включає суму сплаченого ПДВ до складу податкового кредиту.

Щодо імпорту послуг, діють спеціальні правила згідно з пп. 186.2 та 186.3 ПКУ. У разі, якщо місце постачання визначається як територія України, то резидент (отримувач послуг) зобов'язаний самостійно нарахувати податкове зобов'язання з ПДВ, одночасно визнавши податковий кредит (за умови використання послуг в оподатковуваній діяльності). Це – принцип одночасного нарахування податкового зобов'язання і податкового кредиту, що забезпечує нейтральність податкового ефекту.

З точки зору обліку, незважаючи на втрату чинності Інструкції з бухгалтерського обліку ПДВ (наказ Мінфіну № 141 від 01.07.1997), основні положення щодо відображення ПДВ залишаються актуальними. Ведення обліку здійснюється відповідно до НП(С)БО, зокрема до п. 9 НП(С)БО 9 «Запаси», де

зазначено, що сума ПДВ не включається до первісної вартості запасів у платника ПДВ, якщо вона підлягає податковому кредиту. У такому разі проводяться наступні бухгалтерські записи, які наведені у табл.2.10.

Таблиця 2.10. –Відображення обліку з операціями ПДВ

Зміст операції	Дебет	Кредит
Відображено суму податкового кредиту після реєстрації податкової накладної	641	631, 632
Облік ПДВ у періоді очікування реєстрації накладної	644	631, 644/
Перенос суми з транзитного рахунку після реєстрації накладної	641	644
У разі використання товарів у необ'єктній або звільненій діяльності – компенсуюче зобов'язання	949	641

Джерело: складено автором

У випадку неплатника ПДВ, сума, сплачена у складі вартості товару чи послуги, включається до первісної вартості запасів як неповоротний непрямий податок.

У зв'язку з відсутністю чинної інструкції з обліку ПДВ, можемо рекомендувати підприємству врегулювати це питання в наказі про облікову політику. У цьому документі визначаються:

- рахунки аналітичного обліку до субрахунків 641, 644;
- правила переходу з транзитного на основний рахунок;
- порядок компенсації податкових зобов'язань при частковому використанні ресурсів у неоподатковуваній діяльності.

Облік витрат за операціями із постачання матеріальних цінностей та послуг має прямий вплив на формування фінансового результату підприємства, а отже - і на базу оподаткування податком на прибуток. Згідно з вимогами НП(С)БО 16 «Витрати», господарські операції, пов'язані з отриманням матеріалів, запасів або послуг, визнаються витратами відповідного періоду за функціональним призначенням: виробничі, адміністративні, збутові тощо.

Якщо придбані ресурси використовуються у звичайній господарській діяльності підприємства, вартість таких ресурсів зменшує об'єкт оподаткування податком на прибуток. Це відповідає вимогам п. 134.1.1 Податкового кодексу України (ПКУ), за яким об'єкт оподаткування визначається на підставі даних

бухгалтерського обліку з урахуванням податкових різниць (якщо такі застосовуються).

Крім того, у випадках, коли підприємство не виконує свої зобов'язання перед постачальниками, або строк позовної давності за такими зобов'язаннями спливає, відповідна кредиторська заборгованість підлягає списанню. Відповідно до п. 11 НП(С)БО 11 «Зобов'язання», сума списаної заборгованості визнається доходом підприємства та обліковується на рахунку 717 «Дохід від списання кредиторської заборгованості». Такий дохід відображається у складі інших операційних доходів і збільшує фінансовий результат до оподаткування.

Таким чином, списання заборгованості перед постачальниками має зворотний ефект порівняно з витратами: якщо витрати зменшують об'єкт оподаткування, то списані зобов'язання його збільшують. Це вимагає ретельного документального підтвердження причин списання та дотримання строків, передбачених цивільним та податковим законодавством. За потреби підприємство також має врахувати особливості оподаткування пов'язаних осіб або операцій з ознаками контрольованих, згідно з вимогами розділу III ПКУ. Це дозволяє адаптувати податкові вимоги до специфіки облікової системи підприємства (зокрема, інтеграції з SAP) та забезпечити послідовність у відображенні податкових ефектів у фінансовій та податковій звітності.

2.5 Організація внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками в процесі управління ПрАТ «Інгулецький ГЗК»

Внутрішній аудит на підприємствах гірничо-збагачувальної галузі, зокрема на ПрАТ «Інгулецький ГЗК», відіграє ключову роль у забезпеченні достовірності, повноти та своєчасності інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками. Масштаб виробничих процесів, значна кількість контрагентів та висока вартість матеріальних ресурсів формують підвищений рівень ризику помилок і викривлень у розрахунково-платіжній дисципліні. Тому внутрішній аудит стає важливим управлінським інструментом,

що дозволяє своєчасно виявляти порушення, аналізувати причини їх виникнення та оцінювати ефективність функціонування внутрішнього контролю підприємства [38].

Згідно з міжнародною концепцією внутрішнього аудиту, це є «незалежною, об'єктивною діяльністю з надання гарантій та консультаційних послуг, спрямованих на удосконалення діяльності організації та підвищення результативності системи управління ризиками, контролю й корпоративного управління» [39]. Застосування даного підходу на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» дає можливість інтегрувати аудиторські процедури в загальну систему управління фінансовими потоками та підвищити рівень прозорості господарських операцій.

Основною специфічною особливістю внутрішнього аудиту на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» є необхідність забезпечення достовірності відображення великомасштабних потоків матеріалів та виконаних підрядними організаціями робіт, адже порушення в обліку поставок руди, обладнання, запчастин чи ремонтних послуг можуть призвести до суттєвих управлінських помилок, фінансових втрат і ризиків блокування операційних процесів. Саме тому внутрішній аудит розрахунків має бути орієнтований на регулярний аналіз правильності оформлення договорів, первинної документації, реєстрів розрахунків і звітності, а також на оцінку відповідності фактичних операцій умовам договорів [38].

Важливим завданням внутрішнього аудиту є виявлення можливих ризиків порушень, зокрема затримок оприбуткування товарно-матеріальних цінностей, наявності простроченої кредиторської заборгованості, помилок у визначенні цін або обсягів поставок, недотримання строків виконання умов контрактів. На ПрАТ «Інгулецький ГЗК» особливої актуальності набуває аудит операцій у сфері ремонтів та технічного обслуговування обладнання, оскільки такі послуги виконуються зовнішніми підрядниками та потребують ретельної перевірки актів виконаних робіт, обґрунтованості вартості та відповідності технічних параметрів реальним потребам виробництва.

З точки зору управління ризиками, внутрішній аудит виконує функцію незалежної оцінки системи внутрішнього контролю підприємства та надає керівництву рекомендації щодо її вдосконалення. Наявність таких рекомендацій, підкріплених аналітичними даними та результатами перевірок, дозволяє керівним органам ПрАТ «ІнГЗК» оперативно реагувати на проблеми в процесі закупівель і розрахунків, оптимізувати логістичні витрати, підвищити дисципліну виконання договірних зобов'язань і зменшити невиробничі втрати [40].

Таким чином, внутрішній аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» є важливою складовою інтегрованої системи управління підприємством, яка забезпечує своєчасність прийняття управлінських рішень, підвищує якість фінансової звітності та сприяє формуванню стійкої моделі корпоративного контролю. Він не лише фіксує наявні порушення, а й формує базу для стратегічних рішень щодо оптимізації договірної роботи, побудови ефективної системи внутрішнього контролю та підвищення економічної безпеки господарських операцій.

Функціональне призначення внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» визначається необхідністю забезпечення прозорості договірних відносин, достовірності бухгалтерських даних та контролю за рухом матеріальних ресурсів, що є ключовими для безперебійного виробничого циклу підприємства. У системі управління великого гірничо-збагачувального комбінату внутрішній аудит не обмежується лише перевіркою правильності оформлення документів; він виконує ширший спектр функцій, спрямованих на оцінку системи контролю та формування інформаційно-аналітичної бази для прийняття стратегічних рішень [41].

Згідно із загальновизнаними міжнародними підходами, внутрішній аудит має поєднувати контрольні, аналітичні та консультаційні функції [39]. В умовах діяльності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» ці функції набувають прикладного змісту, обумовленого специфікою технологічних процесів, великою кількістю

контрагентів, високим рівнем матеріалоємності виробництва та потребою в мінімізації ризиків перебоїв у поставках.

Таблиця 2.11- Функції внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками ПрАТ «Інгулецький ГЗК»

Група функцій	Зміст функції	Практична реалізація на ПрАТ «Інгулецький ГЗК»
Контрольна	Забезпечення дотримання договірних зобов'язань, правильності оформлення первинних документів, відповідності фактичних операцій даним обліку.	Перевірка повноти та своєчасності оприбуткування матеріальних ресурсів (руди, запчастин, реагентів). Контроль правильності оформлення ТТН, актів виконаних робіт, рахунків-фактур. Виявлення простроченої кредиторської заборгованості та контроль її погашення.
Інформаційно-аналітична	Формування достовірної інформації про стан розрахунків, динаміку заборгованості, відповідність обсягу й вартості поставок даним договорів.	Аналітичні звіти щодо структури й руху кредиторської заборгованості. Оцінка відповідності цін та обсягів поставок фактичним потребам виробництва. Порівняння планових та фактичних показників закупівель.
Координуюча	Забезпечення зв'язку між відділом постачання, бухгалтерією, юридичним відділом, фінансовою службою та підрозділами, що приймають матеріали чи роботи.	Узгодження інформаційних потоків між підрозділами. Виявлення розбіжностей між даними складу, бухгалтерії та відділу постачання. Контроль дотримання внутрішніх регламентів документообігу.
Стратегічна	Надання пропозицій щодо підвищення ефективності системи закупівель і розрахунків, удосконалення внутрішнього контролю та управління ризиками.	Розробка рекомендацій з оптимізації вибору постачальників та підрядників. Пропозиції щодо автоматизації процедур (електронний документообіг, інтеграція ERP). Удосконалення політики взаємодії з контрагентами з урахуванням ризиків простоїв та недопоставок.
Консультаційна	Надання керівництву консультацій щодо удосконалення договірної дисципліни, оптимізації процедур оплати та управління заборгованістю.	Рекомендації щодо запобігання затримкам поставок. Аналіз нормативно-правових вимог і пропозиції щодо їх впровадження у внутрішні документи підприємства.
Оціночна	Оцінка ефективності системи внутрішнього контролю в частині розрахунків з контрагентами.	Перевірка відповідності внутрішніх процедур принципам прозорості й підзвітності. Оцінка ризиків невиконання договірних зобов'язань постачальниками чи підрядниками. Виявлення сфер, де контроль є недостатнім або дублюється.

Джерело: складено автором на основі [38]

Завдання внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» формуються з урахуванням масштабів виробничої діяльності, широкої мережі контрагентів, складності технологічних процесів та високої матеріалоемності виробництва. На підприємстві, де значна частка витрат припадає на закупівлю сировини, матеріалів, запчастин, підрядних ремонтних і сервісних робіт, якість контролю за розрахунками має принципове значення для забезпечення фінансової стійкості та операційної надійності. Саме тому система внутрішнього аудиту повинна охоплювати весь комплекс завдань, спрямованих на забезпечення повноти, точності, своєчасності та правомірності розрахункових операцій.

Одним із ключових завдань внутрішнього аудиту є перевірка дотримання вимог нормативно-правових актів та внутрішніх регламентів підприємства при здійсненні розрахунків. Це включає контроль за правильністю укладання договорів, відповідністю реквізитів первинних документів чинним законодавчим актам, а також дотриманням правил оприбуткування та списання матеріальних ресурсів відповідно до положень НП(С)БО та внутрішньої облікової політики [10].

Не менш важливим завданням є оцінка правильності та повноти документального оформлення поставок і підрядних робіт. У межах цього завдання аудитор перевіряє наявність і відповідність накладних, товарно-транспортних документів, актів виконаних робіт, рахунків-фактур, актів звіряння та інших супровідних документів. Для ПрАТ «Інгулецький ГЗК» ця складова є критичною, оскільки будь-які помилки чи невідповідності в облікових документах можуть призвести до викривлення виробничих витрат, недостовірності звітності та фінансових ризиків.

Окремим завданням внутрішнього аудиту є встановлення строків виникнення та погашення кредиторської заборгованості, перевірка правомірності її відображення у бухгалтерському обліку, оцінка реальності такої заборгованості, а також аналіз її структури за постачальниками та видами зобов'язань. Аудитор визначає прострочені зобов'язання, з'ясовує причини їх виникнення, встановлює порушення договірної дисципліни та оцінює ризики втрати фінансових ресурсів підприємства [38].

Значну увагу у завданнях внутрішнього аудиту приділяють перевірці правильності здійснення розрахунків: зіставленню сум, зазначених у договорі, первинних документах та облікових регістрах; підтвердженню відповідності обсягів виконаних робіт затвердженим актам; перевірці арифметичної точності розрахунків; контролю узгодженості між даними синтетичного та аналітичного обліку. Для іноземних постачальників – перевірці курсових різниць та коректності валютних операцій.

Окремим блоком завдань є оцінка ефективності системи внутрішнього контролю підприємства в частині розрахунків, виявлення «вузьких місць» у процедурі документообігу, перевірка своєчасності пред'явлення претензій постачальникам, аналіз повторюваних порушень, а також розробка пропозицій щодо удосконалення процедур контролю для зниження операційних ризиків [8].

Таким чином, завдання внутрішнього аудиту розрахунків на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» спрямовані на формування достовірної облікової інформації, попередження фінансових порушень, підвищення дисципліни розрахунків і забезпечення ефективності управлінських рішень у процесі взаємовідносин із постачальниками та підрядними організаціями.

Організація внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» передбачає реалізацію послідовних, взаємопов'язаних етапів, які забезпечують комплексне охоплення всіх аспектів договірних відносин, обліку та фінансової звітності. Така поетапність дозволяє фахівцю системно оцінити всю процедуру взаємодії з контрагентами - від укладання договору до остаточного відображення операцій у бухгалтерських регістрах та фінансовій звітності підприємства. Логіка проведення аудиту відповідає вимогам ризик-орієнтованого підходу, що є актуальним для підприємств із великими обсягами закупівель і складною структурою матеріальних потоків [38;42].

У межах внутрішнього аудиту розрахунків на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» доцільно виділити три основні етапи: перевірку договірних зобов'язань, перевірку первинних документів та облікових регістрів, а також перевірку відображення інформації у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Кожен з етапів містить визначені аудиторські процедури, спрямовані на

виявлення помилок, викривлень, недоліків внутрішнього контролю та ризиків неефективної взаємодії з постачальниками і підрядниками.

Таблиця 2.12. Етапи внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками ПрАТ «Інгулецький ГЗК»

Етап внутрішнього аудиту	Зміст етапу	Основні аудиторські процедури (для ПрАТ «Інгулецький ГЗК»)
Етап 1. Перевірка договірних зобов'язань	Аналіз правомірності та економічної доцільності взаємовідносин з постачальниками й підрядниками, оцінка умов договору, визначення ризиків.	Перевірка наявності та коректності укладених договорів. Оцінка відповідності умов договору вимогам законодавства та внутрішніх регламентів підприємства. Аналіз цінових умов, строків поставки, штрафних санкцій. Зіставлення договірних умов з фактичними обсягами закупівель і виконаних робіт. Перевірка процедур погодження та затвердження договорів відповідальними особами.
Етап 2. Перевірка первинної документації та облікових регістрів	Встановлення достовірності первинних документів, відповідності фактичних поставок та виконаних робіт договірним умовам, оцінка своєчасності та повноти реєстрації операцій.	Звіряння даних накладних, актів виконаних робіт, ТТН та рахунків-фактур із складським і бухгалтерським обліком. Перевірка правильності оформлення первинних документів відповідно до законодавства. Аналіз процедур приймання матеріалів (кількість, якість, строки). Перевірка наявності актів звіряння розрахунків. Тестування вибірових операцій, включаючи підрядні ремонтні роботи. Для валютних операцій — перевірка визначення курсових різниць.
Етап 3. Перевірка відображення розрахунків у бухгалтерському обліку та звітності	Оцінка коректності облікових записів за рахунком 63, відповідності даних фінансової звітності фактичному стану розрахунків, перевірка податкових аспектів.	Зіставлення даних у відомостей аналітичного обліку за постачальниками. Контроль коректності відображення операцій за рахунком 63. Перевірка відповідності залишків у обліку даним первинних документів. Оцінка правильності відображення ПДВ та податкового кредиту. Перевірка строків та реальності кредиторської заборгованості. Виявлення розбіжностей між плановими та фактичними графіками оплати. Формування аудиторських робочих документів, узагальнення результатів.

Джерело: складено автором на основі [38]

Процедури внутрішнього аудитора розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» охоплюють комплекс дій, спрямованих на всебічну перевірку правомірності, достовірності та повноти відображення операцій із контрагентами. На першому етапі фахівець з контролю аналізує договори на предмет їх відповідності законодавчим вимогам, внутрішнім положенням підприємства та економічній доцільності умов співпраці. Далі здійснюється детальна перевірка первинних документів, включаючи накладні, акти виконаних робіт, товарно-транспортні накладні та рахунки-фактури, з метою підтвердження фактичного виконання зобов'язань контрагентами та правильності оформлення господарських операцій.

Наступним кроком є зіставлення даних первинних документів із записами бухгалтерського обліку, аналіз використання рахунку 63, перевірка своєчасності оплати, визнання податкового кредиту й оцінка реальності кредиторської заборгованості. Аудитор також тестує ефективність внутрішніх контрольних процедур, визначає ризики порушень і формує рекомендації щодо їх мінімізації.

З метою підвищення якості аудиту застосовуються тестові питання, що дозволяють стандартизувати перевірку та забезпечити комплексність оцінювання (дод.С).

Внутрішній аудит розрахунків з постачальниками та підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» є ключовим інструментом забезпечення достовірності облікової інформації, дотримання договірної дисципліни та підвищення ефективності взаємодії з контрагентами. Масштабність операцій, значний обсяг матеріальних потоків та складність технологічних процесів зумовлюють високі ризики помилок, затримок і фінансових втрат. У цьому контексті внутрішній аудит формує комплексний підхід до контролю за повнотою, точністю та своєчасністю відображення розрахунків, охоплюючи аналіз договорів, перевірку первинних документів, облікових регістрів і фінансової звітності.

Реалізація контрольних, аналітичних, координуючих і стратегічних функцій аудиту забезпечує не лише виявлення недоліків у поточних процесах, а й формує підґрунтя для їх удосконалення. Чітко визначені завдання аудиту

дозволяють оптимізувати розрахунково-платіжну дисципліну, зменшити кількість прострочених зобов'язань, підвищити якість внутрішнього контролю та попередити виникнення збитків, пов'язаних із неефективною роботою контрагентів.

Поетапна методика проведення внутрішнього аудиту, доповнена системою тестових питань та робочих документів, забезпечує системність і прозорість перевірки. Отже, внутрішній аудит є невід'ємним елементом управління ПрАТ «ІнГЗК», сприяючи підвищенню фінансової стійкості, зміцненню економічної безпеки та покращенню управлінських рішень у сфері закупівель і взаєморозрахунків.

2.6. Шляхи удосконалення обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками

Ефективна організація обліку та оподаткування розрахунків з постачальниками й підрядниками відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, зокрема такого масштабного промислового суб'єкта, як ПрАТ «Інгулецький ГЗК». У сучасних умовах посилення конкуренції, коливань цін на сировину, зростання вартості логістики та загострення ресурсних обмежень особливого значення набуває раціональне управління кредиторською заборгованістю. Світова практика доводить, що кредиторська заборгованість є не лише зобов'язанням, а й фінансовим інструментом, який, за умови ефективного управління, забезпечує додатковий економічний ресурс, підвищує ліквідність та оптимізує структуру оборотного капіталу підприємства [42; 43].

Кредиторська заборгованість у бізнес- процесах гірничо-збагачувальних комбінатів має значну питому вагу, що обумовлено масштабістю закупівель, складністю виробничих циклів, тривалістю технологічних операцій та великими обсягами матеріально-технічного забезпечення. Для ПрАТ «Інгулецький ГЗК» ключовою проблемою є оптимальне співвідношення між рівнем зобов'язань і можливістю підприємства отримувати фінансові переваги від використання відстрочених платежів. Надмірне зростання кредиторської заборгованості

посилює залежність від постачальників і підвищує ризики фінансової нестабільності, тоді як надто низький рівень таких зобов'язань призводить до втрати можливих економічних вигод - знижок, гнучких умов постачання, оптимізації грошових потоків.

Впровадження моделей управління кредиторською заборгованістю, таких як ABC-аналіз кредиторів, аналіз строків та умов оплати, управління дисконтуванням комерційного кредиту, моделі Cash Conversion Cycle, забезпечує зниження фінансових ризиків та підвищення рентабельності оборотного капіталу [434, с. 117].

Для ПрАТ «Інгулецький ГЗК» доцільним є використання динамічних моделей прогнозування кредиторської заборгованості, побудованих на основі даних SAP, що дозволяє врахувати сезонні коливання, виробничі плани, графіки постачань і строковість виконання договорів.

Оскільки облік на підприємстві ведеться відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), удосконалення системи розрахунків має базуватися на вимогах МСБО 37 «Зобов'язання», МСБО 1 «Подання фінансової звітності», МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації».

У міжнародній практиці особливу увагу приділяють:

- розкриттю умов постачання, строків погашення зобов'язань та пов'язаних ризиків;
- класифікації кредиторської заборгованості за строками погашення (maturity analysis);
- оцінці кредиторської заборгованості за теперішньою (дисконтованою) вартістю, якщо умови договору передбачають довгостроковий характер;
- включенню інформації про зобов'язання у нефінансову звітність (ESG-звітність, звіт про управління).

Світовий досвід підтверджує, що надання повної та якісної інформації про кредиторську заборгованість у нефінансовій звітності є показником прозорості, відповідальності та довгострокової стійкості підприємства. Європейські стандарти ERSR вимагають розкриття впливу кредиторської політики

підприємства на стейкхолдерів, операційний ланцюг поставок і фінансову стійкість бізнес-моделі [46].

Для ПрАТ «Інгулецький ГЗК» доречним є впровадження розширених розкриттів про кредиторську заборгованість у нефінансовій звітності, зокрема у частині:

- умов співпраці з ключовими постачальниками;
- дотримання строків розрахунків;
- політики соціально відповідальних закупівель;
- впливу кредиторської політики на ризики безперервності діяльності.

Таким чином можна запропонувати наступну інформацію про кредиторську заборгованість яку потрібно розкрити для у нефінансовій звітності відповідно до МСФЗ

Таблиця 2.13.- Рекомендовані напрями розкриття інформації про кредиторську заборгованість у нефінансовій звітності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» відповідно до МСФЗ

Елемент розкриття	Сутність показника	Вимоги МСФЗ (IAS/IFRS)	Практична значущість для ПрАТ «Інгулецький ГЗК»
1	2	3	4
1. Умови співпраці з ключовими постачальниками	Характеристика договірних умов (строки оплати, умови поставок, штрафні санкції).	IAS 1 - розкриття суттєвих облікових політик; IFRS 7 - розкриття ризиків, пов'язаних із фінансовими інструментами.	Підвищує прозорість щодо структури договірних зобов'язань і демонструє стабільність ланцюгів постачань.
2. Дотримання строків розрахунків (Aging Analysis)	Аналіз простроченої та поточної кредиторської заборгованості (0–30, 31–60, 61–90 днів тощо).	IFRS 7 -обов'язкове розкриття строковості фінансових зобов'язань; IAS 1 - класифікація поточних зобов'язань.	Дозволяє оцінити платіжну дисципліну підприємства та кредиторську політику, впливає на довіру постачальників.
3. Політика соціально відповідальних закупівель (ESG-компонент)	Розкриття екологічних та соціальних критеріїв відбору постачальників (ESG due diligence).	IAS 1 -розкриття факторів, що впливають на сталий розвиток; ESRS S2 - вимоги щодо інформації про ланцюг поставок.	Формує відповідальний імідж компанії, підтримує стандарти сталого розвитку, знижує ризики недоброчесних постачальників.

1	2	3	4
4. Вплив кредиторської політики на ризики безперервності діяльності	Аналіз того, як строки оплати, обсяг кредиторської заборгованості та залежність від ключових постачальників впливають на going concern.	IAS 1 - обов'язкове розкриття оцінки безперервності діяльності; IAS 37 - оцінка зобов'язань та ризиків.	Дозволяє оцінити ризики залежності від кредиторів і забезпечити стратегічне управління грошовими потоками.
5. Структура кредиторської заборгованості за видами контрагентів	Розподіл: постачальники матеріалів, послуг, підрядники, логістичні послуги тощо.	IFRS 7 - розкриття характеру фінансових зобов'язань; IAS 1 - суттєві статті зобов'язань.	Покращує аналітику, дозволяє виявляти ключові напрями ризику та планувати платежі.
6. Інформація про відстрочені платежі (commercial credit)	Опис умов комерційного кредиту та економічного ефекту від них.	IFRS 9 - фінансові інструменти, дисконтування; IAS 1 - облікова політика оцінки зобов'язань.	Дозволяє оцінити вигоди для підприємства від управління кредиторською заборгованістю як джерелом фінансування.
7. Ризики концентрації постачань	Частка 5–10 найбільших постачальників у загальній кредиторській заборгованості.	IFRS 7 - розкриття концентрацій ризиків.	Важливо для оцінки ризиків переривання ланцюгів постачання та впливу на виробничий процес.
8. Вплив умов договорів на грошові потоки підприємства	Аналіз графіків оплати й їх впливу на операційний Cash Flow.	IAS 7 - звіт про рух грошових коштів; IFRS 7 - ризики ліквідності.	Дозволяє оптимізувати платіжний календар і підтримувати достатній рівень ліквідності.

Джерело: складено автором

Запропоноване розширення розкриття щодо кредиторської заборгованості узгоджується з вимогами МСФЗ і світовою практикою нефінансової звітності, що поступово стає невід'ємним елементом корпоративного управління. Відповідно до IAS 1, підприємства зобов'язані розкривати суттєві облікові політики, характер та строки погашення поточних зобов'язань, а також інформацію, що впливає на оцінку користувачами звітності ризиків і невизначеностей у діяльності компанії. Вимоги IFRS 7 деталізують підходи до

розкриття ліквідності, кредитного ризику та ризику концентрації, що є особливо значущим для підприємств із високою залежністю від зовнішніх постачальників.

Урахування цих вимог у нефінансовій звітності ПрАТ «Інгулецький ГЗК» дозволяє сформувати цілісну інформаційну картину щодо зобов'язань, тобто забезпечити користувачів не лише числовими, а й контекстуально обґрунтованими показниками, що характеризують умови співпраці, стратегічні ризики та політику взаємодії з ключовими постачальниками. Такий підхід повністю кореспондує із сучасними європейськими стандартами ESRS, які вимагають комплексного розкриття інформації про ланцюги поставок, строковість зобов'язань та їхній вплив на сталий розвиток підприємства [4].

Водночас міжнародний досвід демонструє, що розкриття інформації про кредиторську заборгованість набуває значення не лише з позиції прозорості звітності, а й як інструмент підвищення якості управлінських рішень. Для промислових підприємств із масштабними закупівлями, таких як ПрАТ «Інгулецький ГЗК», особливе значення має аналіз строків погашення зобов'язань, оцінка ризиків концентрації постачань та визначення впливу договірних умов на операційні грошові потоки. Регулярне розкриття такої інформації сприяє гармонізації фінансової політики з довгостроковою стратегією розвитку підприємства, знижує ризики ліквідності та підтримує економічну безпеку підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища.

Удосконалення процесів управління кредиторською заборгованістю потребує не лише коректного бухгалтерського відображення операцій, а й застосування сучасних цифрових інструментів, які дозволяють перетворити облікові дані на повноцінний аналітичний ресурс. З огляду на те, що ПрАТ «Інгулецький ГЗК» використовує SAP - одну з найпотужніших ERP-систем у світовій практиці, - значний потенціал для удосконалення розрахунків з постачальниками та підрядниками може бути реалізований на основі функціональних можливостей модулів SAP FI, SAP MM та SAP Analytics Cloud.

Використання SAP дозволяє:

- формувати розширені аналітичні звіти про КЗ, що відповідають вимогам IFRS 7 щодо розкриття строковості фінансових зобов'язань;
- ідентифікувати ризики концентрації постачальників, застосовуючи сегментацію даних і автоматизований розрахунок частки домінуючих контрагентів;
- моделювати вплив різних умов оплати на ліквідність та оборотний капітал (аналіз сценаріїв «what-if»), що кореспондує з вимогами IAS 7;
- прогнозувати обсяг і строковість грошових потоків, пов'язаних із майбутніми платежами, що забезпечує узгодження кредиторської політики з фінансовою стратегією підприємства;
- застосовувати автоматичні алгоритми контролю за своєчасністю виконання договірних зобов'язань, що мінімізує операційні ризики;
- створювати інтегровані звіти, які об'єднують дані фінансового, податкового та матеріального обліку для підвищення прозорості управлінських процесів.

У міжнародній практиці ефективне управління кредиторською заборгованістю базується на інтеграції облікових даних з аналітичними модулями. Такі підходи дозволяють компаніям досягати оптимального балансу між використанням залучених ресурсів і забезпеченням фінансової стабільності. SAP, як інструмент автоматизації облікових і управлінських процесів, забезпечує можливість підвищення прогнозованості платежів, зменшення циклу оборотності кредиторської заборгованості та вдосконалення взаємодії з постачальниками.

Таким чином, удосконалення аналітичної функціональності SAP на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» є одним із ключових напрямів підвищення ефективності управління взаєморозрахунками, оскільки забезпечує підприємству можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення, синхронізовані з вимогами МСФЗ та сучасними міжнародними стандартами нефінансової звітності.

Удосконалення системи обліку та оподаткування розрахунків з постачальниками й підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» має базуватися на поєднанні міжнародних вимог до прозорості фінансової інформації (МСФЗ), сучасних цифрових технологій (SAP), а також принципів стратегічного управління кредиторською заборгованістю. Оптимальне використання залучених ресурсів дозволяє підприємству не лише мінімізувати ризики надмірних зобов'язань, але й отримувати додаткові фінансові вигоди, підвищувати ефективність оборотного капіталу та зміцнювати економічну безпеку. Світовий досвід доводить, що інтеграція розкриття інформації про зобов'язання у нефінансову звітність та застосування аналітичних цифрових інструментів є ключовими елементами формування високоефективної системи управління взаєморозрахунками у рамках сталого розвитку підприємства.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу комплексно оцінити сучасний стан організації обліку та оподаткування розрахунків з постачальниками і підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК», визначити проблемні аспекти та розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо їх удосконалення. Досягнення поставленої мети стало можливим завдяки застосуванню системного, аналітичного, порівняльного та економічно-методичного підходів, що забезпечили всебічне вивчення теоретичних, організаційних та практичних аспектів досліджуваної проблематики.

У процесі дослідження доведено, що розрахунки з постачальниками та підрядниками є ключовою складовою системи управління оборотним капіталом підприємства, визначають рівень його фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності. Їх ефективність значною мірою залежить від організації бухгалтерського обліку, обраної кредиторської політики, якості документообігу, автоматизації процесів, дотримання податкового законодавства та рівня інтеграції підприємства у міжнародний інформаційний простір фінансової звітності. З огляду на це, окреслені у роботі напрями удосконалення мають важливе теоретичне та практичне значення.

По-перше, узагальнення теоретичних засад обліку кредиторської заборгованості та розрахунків з постачальниками дозволило уточнити економічний зміст відповідних понять, визначити їх роль у формуванні зобов'язань підприємства та вплив на загальний фінансовий результат діяльності. Було запропоновано авторську модель взаємозв'язку між заборгованістю, зобов'язаннями та розрахунками, яка пояснює їхню послідовну появу в контексті господарських операцій. Такий підхід забезпечує цілісне бачення предмета дослідження та дозволяє уникнути плутанини у використанні термінів «заборгованість», «зобов'язання» та «розрахунки» у практиці бухгалтерського обліку. Аналіз нормативно-правового забезпечення виявив, що застосування МСФЗ, зокрема IAS 1, IAS 37, IFRS 7 та IFRS 9, відкриває

можливості для розкриття більш детальної й порівнянної інформації про зобов'язання підприємства, підвищення прозорості фінансової звітності та приведення національної практики до міжнародних вимог.

По-друге, встановлено, що ПрАТ «Інгулецький ГЗК» має високий рівень автоматизації облікових процесів, реалізований через інтегровану інформаційну систему SAP ERP. Це дозволяє забезпечити оперативність і точність облікових операцій, контролювати строки оплати, автоматизувати рознесення документів, формування проводок та внутрішніх аналітичних звітів. Разом з тим аналіз показав, що потенціал SAP у сфері аналітики, прогнозування грошових потоків та управління взаєморозрахунками може бути розширений шляхом впровадження додаткових аналітичних модулів, використання «what-if» моделей, вдосконалення функції Vendor Aging Report та застосування індикаторів ризику за контрагентами.

По-третє, проведений аналіз фінансової звітності та організації управління кредиторською заборгованістю засвідчив, що кредиторська заборгованість для підприємства є не лише зобов'язанням, а й важливим фінансовим інструментом, здатним забезпечувати підприємству додатковий економічний ефект. Ефективне управління кредиторською заборгованістю дозволяє оптимізувати грошові потоки, скоротити цикл оборотності, забезпечити своєчасність розрахунків, уникати штрафних санкцій та покращувати взаємодію з постачальниками. У цьому контексті значну роль відіграє аналіз строковості, оцінка концентрації постачань, визначення впливу умов договорів на ліквідність та оцінка ризиків безперервності діяльності.

По-четверте, у роботі визначено ключові напрями удосконалення обліку та оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками. Запропоновано удосконалення аналітики в SAP через розширення внутрішньої звітності щодо строків погашення зобов'язань, концентрації постачальників та ризиків порушення договірних умов. Також надана пропозиція використовувати для складання річної звітності практику міжнародних стандартів нефінансової звітності (ESRS, GRI), зокрема розширено розкривати інформації про умови

співпраці з ключовими постачальниками, політики відповідальних закупок та вплив кредиторської політики на сталий розвиток.

По-п'яте, сформована таблиця інформації для розкриття про кредиторську заборгованість у нефінансовій звітності, підтвердила можливість застосування міжнародних практик для підвищення прозорості та відповідальності підприємства. Такі розкриття дозволяють сформувати цілісну інформаційну картину для інвесторів, кредиторів, постачальників та інших стейкхолдерів, а також демонструють відповідність підприємства сучасним стандартам корпоративної звітності та принципам ESG.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що сформована система управління розрахунками з постачальниками і підрядниками на ПрАТ «Інгулецький ГЗК» є достатньо ефективною, проте потребує подальшої модернізації з урахуванням світових трендів цифровізації, інтеграції фінансової та нефінансової звітності, розширення аналітичних можливостей SAP та удосконалення розкриття інформації відповідно до МСФЗ. Запропоновані у роботі напрями вдосконалення сприяють підвищенню якості управлінських рішень, зміцненню фінансової стійкості, підвищенню інвестиційної привабливості та забезпеченню сталого розвитку підприємства.

Результати дослідження підтверджують, що комплексний підхід до удосконалення обліку і оподаткування розрахунків з постачальниками та підрядниками є важливою умовою підвищення ефективності діяльності підприємства та його конкурентоспроможності на внутрішньому й міжнародному ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Костишин Н., Яковець Т. Сучасні аспекти та правове забезпечення організації обліку і оподаткування процесу постачання підприємств // Економіка та суспільство. – 2025. – № 1. – С. 114–120.
- 2.Бержанір І. Організація обліку розрахунків з суб'єктами господарювання в сучасних умовах // Економіка та суспільство. – 2022. – № 39. – С. 38–44.
- 3.Юрченко С. Особливості системи обліково-аналітичного забезпечення дебіторської заборгованості підприємства : монографія. – Київ, 2024. – 280 с.
- 4.Napier C. J., Stadler C. The real effects of a new accounting standard: the case of IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers // Accounting and Business Research. – 2020. – Vol. 50, No. 5. – P. 467–501.
- 5.Кулинич М. Б., Мельник К. П., Садовська І. Б., Мельник Д. М. Нормативно-правове забезпечення обліку та контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками // Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2024. – № 3 (39). – С. 42–50. – DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2024-03-42-50>.
- 6.Подмешальська Ю. В., Корнієнко Д. В. Облік розрахунків з постачальниками за видами економічної діяльності // Агросвіт. – 2021. – № 24. – С. 58–64. – DOI: 10.32702/2306-6792.2021.24.58.
- 7.Пилипенко К. А., Пономаренко Т. М. Нормативне регулювання обліку розрахунків з кредиторами в умовах сьогодення // Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю), м. Полтава, 22 жовт. 2020 р. / за ред. К. А. Пилипенка. – Полтава : ПДАА, 2020. – С. 377–380. – URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/8794>.
- 8.Матюха В., Мисака Г. Актуальні проблеми обліку розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками // Молодий вчений. – 2018. – № 1 (53). – С. 930–932. – URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5484>.

9.Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

10.Міністерство фінансів України. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО). – URL: <https://mof.gov.ua/uk/perelik-normativno-pravovikh-aktiv>.

11. FRS Foundation. International Financial Reporting Standards (IFRS). – URL: <https://www.ifrs.org>.

12 Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат : офіційний сайт. — URL: <https://ingok.metinvestholding.com/uk-ua/>.

13. MetInvest. Про компанію : офіційний сайт. — URL: <https://metinvestholding.com/ua/about>.

14.Ingulets Mining and Processing Plant (InGOK). GMK Center. — URL: <https://gmk.center/ua/manufacturer/inguleckij-gzk/>

15.Metinvest. Overview. Metinvest Holding. — URL: <https://metinvestholding.com/en/about>

16 Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат. Вікіпедія. — URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інгулецький_гірничо-збагачувальний_комбінат

17. Інгулецький ГЗК — історія та розвиток. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-13335>

18. MetInvest об'єднав під єдиним керівництвом гірничо-збагачувальні URL: <https://metinvestholding.com/en/media/news/super-gzk-metinvest-obdnav-pid-edinim-kerivnyctvom-grnicho-zbagachuvalni-kombinati-v-krivomu-rozi>

19.Приватне акціонерне товариство «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат». YouControl. — URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/00190905/

20. Metinvest. Official Corporate Profile. Wikipedia. — URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Metinvest>

21. Metinvest Annual Report 2023. — Metinvest Holding. — URL: <https://metinvestholding.com/ar2023/pdf/en/Metinvest%20Annual%20Report%202023.pdf>

22. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: Закон від 16.07.1999 № 996-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – Ст. 365.
23. Савченко, В. Ф. Організація бухгалтерського обліку : підручник / В. Ф. Савченко. – К. : Центр учбової літератури, 2020. – 360 с.
24. Білуха, М. Т. Теорія бухгалтерського обліку : підручник / М. Т. Білуха. – К. : Атіка, 2019. – 512 с.
25. Національні Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. наказом Мінфіну України від 31.03.1999 р. № 87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99#Text>
26. Офіційний сайт ТОВ «Метінвест Бізнес Сервіс» URL: <https://metinvestholding.com/ua>
27. Панкова, І. Ю. Аутсорсинг у сфері бухгалтерського обліку: переваги та ризики / І. Ю. Панкова // Економіка та держава. – 2021. – № 1. – С. 78–82.
28. Буряк, А. М. Аутсорсинг як елемент системи управління підприємством / А. М. Буряк // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2020. – № 3(93). – С. 64–68.
29. Іванченко, В. П. Інформаційні технології в обліку: SAP як інструмент автоматизації / В. П. Іванченко // Облік і фінанси. – 2022. – № 4. – С. 31–36.
30. Кучер, Г. М. ERP-системи в обліковій практиці: переваги впровадження / Г. М. Кучер // Науковий вісник ХНАДУ. – 2021. – № 54. – С. 33–38.
31. SAP Supplier Management. – SAP Official Website. – URL: <https://www.sap.com/ukraine/products/spend-management/supplier-management.html>
32. SAP Supply Chain Collaboration. – SAP Resources. – URL: <https://www.sap.com/ukraine/resources/supply-chain-collaboration>
33. Процес Order to Cash як серце модуля SAP Sales and Distribution / Sapi-Tech. – URL: <https://sapi-tech.com/blog/proces-order-to-cash-yak-serce-modulyu-sap-sales-and-distribution>
34. IFRS 9 Financial Instruments. – IFRS Foundation, 2023. – URL: <https://www.ifrs.org>.

35.IAS 1 Presentation of Financial Statements. – IFRS Foundation, 2023. – URL: <https://www.ifrs.org>.

36.IAS 21 The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates. – IFRS Foundation, 2023. – URL: <https://www.ifrs.org>.

37. IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures. – IFRS Foundation, 2023. – URL: <https://www.ifrs.org>.

38. Феофанова О. В., Хорольська О. В. Внутрішній аудит: теорія та практика: монографія. Дніпро : ДНУЗТ, 2020. 212 с. URL: <https://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/14470>

39.The Institute of Internal Auditors. International Professional Practices Framework (IPPF). Florida : IIA, 2022. 114 p. URL: <https://www.theiia.org/en/standards/what-is-the-ippf>

40. Гуцайлюк З. В., Ловінська Л. Г. Внутрішній контроль та аудит : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 512 с. URL: <https://cul.com.ua>

41.Бутинець Ф. Ф., Давидюк Т. В. Організація і методика внутрішнього аудиту : навч. посіб. Житомир : Рута, 2021. 432 с. URL: <https://library.ztu.edu.ua>

42 Internal Auditing and Risk Management in Supply Chains. Journal of Supply Chain Management. 2023.DOI: <https://doi.org/10.1111/jscm.12281>

43. Horngren C., Sundem G., Elliott J. Introduction to Financial Accounting. – Pearson, 2021.

44. Жигалевич І. В. Облік розрахунків з постачальниками у системі управління оборотним капіталом // Вісник КНТЕУ. – 2022. – № 4. – С. 112–118.

45. Bragg S. Payables Management: Best Practices. – Accounting Tools, 2020.

46 European Financial Reporting Advisory Group. ESRS Standards Overview. – Brussels, 2023.

47. Шепелюк В.А, Максимкіна І.В Порівняльний аналіз НП(С)БО, МСФЗі Податкового кодексу України у регулюванні обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками // Інновації в обліково-фінансовій сфері та інженерії різних галузей економіки: зб. Матеріалів Міжнародній науково-практичній конференції Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, м. Запоріжжя ,03 грудня 2025

